

Saimaannorppa ja kalastus – seurantaryhmä II

Helsinki 2010

Saimaannorppa ja kalastus –
seurantaryhmä II
Helsinki 2010

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖLLE

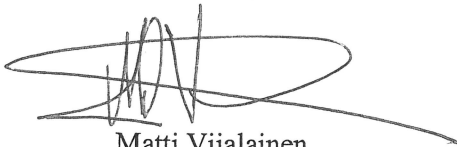
Maa- ja metsätalousministeriö asetti 4.6.2009 seurantaryhmän, joka sai tehtäväkseen arvioida tehtyjen kalastuksenrajoitustoimenpiteiden vaikutuksia saimaannorpan suojelutavoitteiden toteutumiseen sekä alueen kalatalouteen. Seurantaryhmän tuli asettamiskirjeen mukaan seurata saimaannorppakannan tilaa suhteessa vapaaehtoisten kalastuksenrajoitussopimusten määrän kehittymiseen ja maa- ja metsätalousministeriön antaman asetuksen vaikutuksiin. Lisäksi seurantaryhmän tuli tehdä esitys tarvittavista suojelutoimenpiteistä tilanteen parantamiseksi sekä määrittellä riittävä suojelualue, ottaen huomioon alueen kalatalous. Seurantaryhmän tuli asettamiskirjeen mukaan toimittaa selvityksensä maa- ja metsätalousministeriölle 31.12.2009 mennessä, mutta se sai jatkaa työskentelyään vuoden 2010 tammikuun loppuun saakka.

Maa- ja metsätalousministeriö kutsui työryhmän puheenjohtajaksi kalastusneuvos Eija Kirjavainen maa- ja metsätalousministeriön kala- ja riistaosastolta sekä jäseniksi maakuntajohtaja Matti Viialaisen Etelä-Savon maakuntaliitosta, ylitarkastaja Matti Osaran ympäristöministeriöstä, ylimetsänhoitaja Matti Heikuraisen maa- ja metsätalousministeriöstä, ylitarkastaja Roni Selénin maa- ja metsätalousministeriöstä, vastuualueen päällikkö Maija Puurunen Etelä-Savon Te-keskuksesta (Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta), apulaisjohtaja Marja-Liisa Hintsasen Metsähallituksesta, ohjelmapäällikkö Petteri Tolvasen Suomen WWF:stä, aluepäällikkö Kaarina Tiainen Suomen luonnonsuojeluliitosta, lakimies Jenny Fredriksonin Kalatalouden Keskusliitosta, toiminnanjohtaja Ilkka Mäkelän Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestöstä, varapuheenjohtaja Tarmo Tolvasen Suomen sisävesiammattikalastajat ry:stä. Lisäksi asiantuntijajäseniksi nimettiin tutkija Mervi Kunnasranta Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksesta, professori Markku Viljanen Itä-Suomen yliopistosta, suojelubiologi Tero Sipilä Metsähallituksesta ja ylikonstaapeli Ismo Finér, Savonlinnan liikkuvasta poliisista. Seuranryhmän sihteeriksi nimettiin kalastusbiologi Lasse Hyytinen Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta. Suomen sisävesiammattikalastajat ry vaihtoi edustajakseen marraskuussa ammattikalastaja Markku Törrösen.

Ryhmä piti kaikkiaan 8 kokousta ja antoi 17 toimenpide-esitystä saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittamiseksi. Esitykseen liittyvä Suomen luonnonsuojeluliitto ry:n eriävä mielipide.

Saatuana työnsä päätökseen, seurantaryhmä luovuttaa työnsä kunnioittaen maa- ja metsätalousministeriölle.

Savonlinnassa 1.2.2010

Matti Viialainen

Roni Selén

Petteri Tolvanen

Ilkka Mäkelä

Markku Viljanen

Eija Kirjavainen

Matti Osara

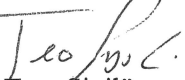
Maija Puurunen

Kaarina Tiainen

Markku Törrönen

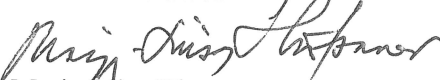
Tero Sipilä

Lasse Hyytinen

Matti Heikurainen

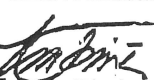
Marja-Liisa Hintsanen

Jenny Fredrikson

Mervi Kunnasranta

Ismo Finér

Sisällys

1.	Johdanto	5
2.	Saimaannorpan säilyttämisen ja elinvoimaisen kalatalouden kokonaismerkitys	6
3.	Saimaannorppakannan ja sen suojelun nykytila	7
4.	Kalastus saimaannorppa-alueilla	8
	4.1. Yleistä	8
	4.2. Kalastajamäärät	8
	4.3. Tärkeimmät pyyntimuodot	9
	4.4. Saalismäärät norppa-alueella ja pyydysrajoitusten vaikutus niihin	9
5.	Seurantaryhmän toimenpide-esitykset	10
	5.1. Yleiset tavoitteet	10
	5.2. Kalastuksen kevätrajoitus	11
	5.3. MMM:n asetus eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla	14
	5.4. Ammattikalastus	16
	5.5. Vapaa-ajankalastus	17
	5.6. Osakaskunnat	18
	5.7. Tutkimus ja seuranta sekä suojelun kehittämistarpeet	19
	5.8. Suojelun kustannusten rahoittaminen	21
	5.9. Yhteistyö ja tiedottaminen	23
	5.10. Valvonta	24
6.	Kirjallisuus	25

LIITTEET

Liite 1 Saimaannorppakannan nykytilan selvitys

Liite 2 Sopimusmalli

Liite 3 Kalastuksen kevätrajoitusalueen ydinalue

Liite 4 Kalastuksen kevätrajoitusalueen laajentamissuositus

Liite 5 Maa- ja metsätalousministeriön asetus 223/2009

Liite 6 Kalastusrajoitukset vuonna 2008

Liite 7 Sopimusalue 26.1.2010

Liite 8 Sopimustilanteen kehittyminen vuosina 1980 – 2010

1 Johdanto

Saimaa on ainutlaatuinen järvikokonaisuus. Jääkauden jälkeisinä relikteinä Saimaassa elävät mm. saimaannorppa, saimaannieriä ja järvilohi. Saimaannorppa oli vuonna 1996 yksi ensimmäistä alalajeista, jotka kansainvälinen luonnonsuojeluliitto IUCN sisällytti uhanalaisluokituksiinsa ns. Punaiseen kirjaan (Haapanen 1966) ja sen nykyinen kansainvälinen luokitus on äärimmäisen uhanalainen (CR) (IUCN 2009). Myös Suomen kansallisessa luokituksessa saimaannorppa on korkeimmassa uhanalaisuusluokassa eli äärimmäisen uhanalainen (CR), mikä määritelmän mukaan tarkoittaa, että ”*siihen kohdistuu äärimmäisen suuri välitön uhka hävitä luonnosta*”. Luonnonsuojeluasetuksessa (160/1997) saimaannorppa on määritelty erityisesti suojeltavaksi lajiksi. Bernin sopimuksen (Yleissopimus Euroopan luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön sekä niiden elinympäristön suojelusta 1979) liitteessä II mainitaan saimaannorppa. Sopimus sitouttaa allekirjoittaneen valtion huolehtimaan luetteloiduista lajeista. Myös Euroopan Unionin luontodirektiivissä saimaannorppa on luokiteltu lajiksi, joka tarvitsee tiukkaa suojelua (92/43/ETY, liite II ja IV). Luontodirektiivin velvoitteiden täytäntöön panemiseksi Suomen tavoitteena tulee saimaannorpan osalta olla lajin suotuisan suojelun tason saavuttaminen. Erityisesti direktiivi edellyttää otettavaksi käyttöön tarvittavia suojelutoimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tahattomalla pyydystämällä ja tappamisella ei ole merkittävää kielteistä vaikutusta lajiin. Saimaannorppa on myös listattu Yhdysvaltojen Federal Register’iin uhanalaisena lajina (Anonymous 1992,1993).

Saimaa on sekä ammatti- että vapaa-ajankalastuksen kannalta merkittävimpiä järviä Suomessa. Saimaannorpan suojeluun liittyvät kalastuksen rajoittamistoimenpiteet vaikuttavat sekä ammatti- että vapaa-ajankalastukseen. Norppia kuolee kalanpyydyksiin kalastuksen tahattomana sivusaaliina ja kalastuksen kohdentaminen siten, että pyydyskuolemilta vältytään, on asiantuntijoiden mukaan eräs tehokkaimpia norppansuojelukeinoja. Paikalliset asukkaat ja pääosin myös kalastajat kokevat saimaannorpan suojelun tärkeäksi, mutta samalla halutaan turvata sekä ammatti- että vapaa-ajankalastuksen toiminta- ja kehittämismahdollisuudet. Kalastuksen rajoittamiseen halutaan alueellista ja ajallista harkintaa sekä kohdentamista vain norpalle vaarallisiin pyydyksiin ja pyyntimenetelmiin. Saimaannorppa on tärkeä tekijä Saimaan alueen imagolle sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Norppakannan vahvistumista edistävät toimenpiteet ovat myös tältä kannalta myönteinen asia.

Saimaannorppa ja kalastus–työryhmä tarkasteli saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittamiseen liittyviä ongelmia vuoden 2008 lopussa julkaistussa raportissa. Työryhmän esittämiä toimenpidesuosituksia ryhdyttiin toteuttamaan jo keväällä 2009. Lisäksi maa- ja metsätalousministeri nimitti kesäkuussa 2009 seurantaryhmän saimaannorpan suojelemiseksi tehtyjen kalastusrajoitustoimenpiteiden vaikutusten arvioimiseksi ja kehittämiseksi. Seurantaryhmän tehtävänä oli seurata saimaannorppakannan tilaa suhteessa vapaaehtoisten kalastusrajoitussopimusten määrän kehittymiseen ja maa- ja metsätalousministeriön antaman asetuksen vaikutuksiin. Lisäksi seurantaryhmän tehtäväksi annettiin tehdä esitys tarvittavista suojelutoimenpiteistä tilanteen parantamiseksi sekä määrittellä riittävä suojelualue, ottaen huomioon alueen kalatalous. Seurantaryhmä otti nimekseen Saimaannorppa ja kalastus–seurantaryhmä II.

Ympäristöministeriön vastuu saimaannorpan suojelussa perustuu uhanalaisia lajeja, alueiden suojelua ja lajien rauhoituksia koskeviin luonnonsuojelulain säädöksiin. Lisäksi ympäristöministeriö määrittelee maankäyttö- ja rakennuslain perusteella valtakunnalliset

alueidenkäyttötavoitteet, ohjaa maakuntakaavoitusta mm. saimaannorppa-alueilla ja vahvistaa maakuntakaavat.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset valvovat ja ohjaavat luonnonsuojelulain toteutumista alueellaan ja tekevät yksityismaiden luonnonsuojelualueita ja rauhoitettuja lajeja koskevat lupapäätökset. Ne osallistuvat myös saimaannorppa-alueiden yleiskaavojen valmisteluun liittyviin viranomaisneuvotteluihin.

2 Saimaannorpan säilyttämisen ja elinvoimaisen kalatalouden kokonaismerkitys

Itä-Suomen maakuntien (Etelä-Savo, Etelä-Karjala, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala) luonnonoloja leimaa vesistöjen suuri määrä. Alueen suurin järvi on Saimaa, joka ulottuu samassa vedenkorkeudessa Lappeenrannasta Varkauteen ja Joensuuhun saakka. Tuon alueen pinta-ala on noin 4 400 km² ja saaria alueella on noin 13 710 kpl. Saimaa on kautta historiansa ollut tärkeä alueen väestölle niin kulkureittinä kuin ravinnon antajanakin. Näin on edelleenkin, mutta Saimaan merkitys vapaa-ajanviettopaikkana ja viihtyvyystekijänä on lisääntynyt viime vuosikymmeninä.

Jääkauden jälkeen norppa jäi eristyksiin Saimaan järvioltaaseen ja kehittyi omaksi alalajikseen (*Phoca hispida saimensis*). Tuhansien vuosien ajan saimaannorppa ja Saimaan kalakannat elivät yhdessä osana luonnon kiertokulkua, kunnes ihminen alkoi kokea norpan kilpailijakseen kalakannan hyödyntämisessä ja norpasta alettiin maksaa tapporahaa 1800-luvun lopulla. Saimaannorppa rauhoitettiin metsästykseltä vasta vuonna 1955 kannan heikennyttyä niin, ettei se enää kestänyt metsästystä. Samoihin aikoihin alkoi kalastuksessa yleistyä vahvalankaisemmat nailonverkot (kierretty nailonkuitu), joihin myös norppa tarttui herkemmin. Verkkomateriaali on edelleen kehittynyt ja vahvistunut.

Saimaannorppakannan pienentyminen ja lajin uhanalaistuminen edellyttivät aktiivisen suojelutoiminnan käynnistämistä. Ensimmäisiä kalastusrajoituksia alettiin tehdä 1980-luvun alkupuolella ja norppakanta onkin aina viime vuosiin saakka ollut hienoisessa kasvussa. Lisääntyvä vapaa-aika ja laadukkaan vapaa-ajan vieton tarve on johtanut Saimaalla vapaa-ajanasutuksen ja veneilyn lisääntymiseen. Samalla sympatiaa herättävä norppa on myös esittäytynyt entistä useammalle ihmiselle ja halu suojella norppaa on kasvanut. Viime vuosina saimaannorppa on otettu vetovoimatekijänä mm. Saimaan alueen matkailun kehittämisessä.

Saimaan merkitys sekä ammatti- että vapaa-ajankalastukselle on suuri. Kalanpyydyskuolemat, erityisesti verkkokalastus on todettu saimaannorpan suurimmaksi yksittäiseksi kuolinsyyksi ja myös verkkokalastuksen rajoittaminen tehokkaimmaksi norppansuojelukeinoksi. Kaikki kalastajat eivät kuitenkaan hyväksy tiukkenevia kalastusrajoituksia. Sekä ostetulla että itse pyydetyllä kalalla on aina ollut suuri merkitys alueen asukkaille. Kalastus on ammatti, harrastus, elämysten antaja ja viihtyvyystekijä. Saimaan hyvät kalakannat houkuttelevat kalastajia myös muualta Suomesta ja niillä on vaikutusta mm. kesämökkipaikan valinnassa.

Verkkokalastus on yksittäisenä pyyntimuotona tehokas hyödynnettäessä kalakantoja monipuolisesti. Esim. nuotalla ja troolilla kalastetaan pääasiassa muikkua. Kala on osa terveellistä ruokavaliota, eikä korkeatasoista kalaravintoa ole tarkoituksenmukaista jättää

käyttämättä hyväksi. Saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittaminen on tärkeä asia kaikille saimaannorppa-alueen asukkaille.

On kuitenkin selvää, että kalastus on saimaannorpan esiintymisalueella merkittävä elinkeinona, harrastuksena ja ravinnon lähteenä. Yhtä selvää on, että saimaannorppa tarvitsee suojelua säilyäkseen elinvoimaisena. Sekä kalastuksen että suojelun kannalta tyydyttävään lopputulokseen pääseminen vaatii pitkäjänteisyyttä, kehittämistä ja yhteistyötä.

3 Saimaannorppakannan ja sen suojelun nykytila

Saimaannorppakannan tilassa tapahtui hidasta myönteistä kehitystä 1990-luvun alusta alkaen. 2000-luvun puolivälissä tapahtui muutos huonompaan. Muutoksen taustana on pääosin ilmaston muuttuminen, mikä kahtena peräkkäisenä poikkeavan lämpiminä kevättalvena 2006 ja 2007 vakavasti häytti lähinnä lumen puutteen vuoksi norppien lisääntymistä. Keskimääräinen ”normaalitalvien” pesäkuolleisuus on Saimaalla ollut noin 8 %, mutta vähälumisina lämpiminä talvina se kasvoi noin 30 % syntyneistä. Poikkeavan korkean pesäkuolleisuuden vuoksi norppakannan kuolleisuus ylitti syntyvyyden ja kannan noin 2 % vuosikasvu taittui kahtena vuonna 4 % pienentymiseen. Parhaimmillaan kannan kooksi arvioitiin noin 280 eläintä ja vuosina 2008 – 09 talvikanta oli noin 260 norppaa. Kun tiedossa olevat tosiasiat – leutojen talvien ennustettu lisääntyminen, norppien suuri liikkuvuus, pesimäaikainen häiriö – otetaan huomioon, eivät tähänastiset suojelutoimet ole riittäviä.

Ehkä sattumasta tai muutoin tuntemattomasta tekijästä johtuen myös vuosina 2008 ja 2009 norppakannan lisääntyvyys oli poikkeuksellisen heikkoa. Vuosina 2000 – 2005 imetyksen jälkeen oli keskimäärin elossa noin 50 kuuttia vuodessa. Vastaava luku vuosina 2006 – 2009 oli keskimäärin vain noin 40 kuuttia vuodessa. Saimaalla on nyt useampi poikkeavan pieni norppaikäluokka.

Saimaannorpan kuolevuutta kalastuksen sivusaaliina on tilastoitu jo pitkään. Tilastot näyttävät, että kalastusmenetelmistä erityisesti verkkokalastus on merkittävä uhka. Tätä korostavat myös viime vuosien tutkimustulokset, joiden mukaan sekä aikuiset norpat että kuutit liikkuvat huomattavan laajoilla alueilla ollen näin helpommin alttiita jäämään verkkoihin. Kalastuksen sivusaaliskuolevuuden vähentäminen onkin keskeinen keino norppakannan säilyttämisessä. Niistä aiheutuva kuolleisuus on edelleen pääosin kohdistunut nuoriin alle yksivuotisiin norppiin.

Saimaannorpan pyydyskuolleisuutta on pyritty vähentämään kahdella tavalla: 1) Metsähallituksen ja osakaskuntien välisillä kalastuksen kevätrajoitussopimuksilla pyritään estämään erityisesti kuuttien kalanpyydyskuolemia (ks. luku 5.2.) ja 2) Maa- ja metsätalousministeriön antamalla asetuksella pyritään estämään erityisesti aikuisten norppien pyydyskuolemia (ks. luku 3.3.). Rajoituksilla on saavutettu niille asetettuja tavoitteita, mutta norppia on edelleenkin kuollut pyydyksiin erityisesti rajoitusalueiden ulkopuolella. Rajoitusalueiden pinta-alaa onkin lisätty tuntuvasti. Kevätrajoitusalueen pinta-ala lisääntyy vuonna 2010 runsaaseen 1 500 km² ja ministeriön asetusaluetta laajennettiin niin, että se 1.5.2009 alkaen oli 1 674 km².

Saimaannorpan suojelussa on lisäksi toteutettu ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Saimaan säännöstelykäytännön muuttamisella on onnistuttu vähentämään kuuttien pesäkuolemia. Toimenpiteellä onkin saavutettu tuloksia. Kaavoituksella on ohjattu rantarakentamista siten, että ranta-asutuksen lisääntymisestä aiheutuva häirintä olisi mahdollisimman vähäistä. Tiedottamisella ja neuvonnalla on pyritty vaikuttamaan kalastajien ja muiden vesilläliikkujien suhtautumiseen norppaan ja norpan huomioon ottamiseen harrastustoimissa.

Tarkempi saimaannorppakannan nykytilan selvitys esitetään liitteenä 1.

4 Kalastus saimaannorppa-alueilla

4.1 Yleistä

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL) arvioi seurantaryhmän pyynnöstä kalastuksen merkitystä saimaannorpan esiintymisalueella. Luvun 4 teksti on lyhennelmä RKTL:n arviosta.

Ajallisesti ja alueellisesti kattavia, kaikki kalastajaryhmät käsittäviä yksityiskohtaisia tietoja kalastuksesta ei norppa-alueelta ole saatavilla. Osittain tiedot perustuvat valtakunnallisilla kyselytutkimuksilla saatuihin koko kalastajakuntaa koskeviin tunnuslukuihin. Kyselytutkimuksen tulokset on julkaistu kalastusaluekohtaisesti, ja norpan esiintymisalue ja norpan esiintymisalueella sijaitsevien kalastusalueiden alueet eivät ole täysin yhteneviä. Tämä aiheuttaa myös epätarkkuutta tulosten tulkinnassa. Joissain kohdin on koko norppa-alueen kalastusta koskevia johtopäätöksiä tehty pienehköillä osa-alueilla tehtyjen selvitysten pohjalta. Alueelliset erot ovatkin huomattavia, ja tehtyihin yleistykseen on siksi suhtauduttava varauksella. Ammattikalastuksen osalta on lisäksi syytä ottaa huomioon, että nykyinen lainsäädäntö ei velvoita sisävesien ammattikalastajia rekisteröitymään tai ilmoittamaan saaliitaan viranomaisille.

4.2 Kalastajamäärät

Saimaannorpan nykyisellä pääesiintymisalueella (Etelä-Savon, Kaakkois-Suomen ja Pohjois-Karjalan Savonselän ja Paasiveden alue) harjoittaa päätoimista ammattikalastusta (kokonaistuloista yli 30 % kalastustuloa) 30 ei-eläkeikäistä kalastajaa. Sivutoimisia ammattikalastajia on noin 10 kpl.

Itä-Suomessa yli puolet kotitalouksista harrastaa vapaa-ajankalastusta (kotitarvekalastus ja virkistyskalastus). Kaikkiaan norppa-alueella kalastaa arviolta yli 80 000 kotitaloutta, joista runsas 30 000 harjoittaa muuta kalastusta kuin ongintaa, pilkintää tai viehekalastusta. Muuhun kalastukseen kuuluu mm. verkko-, katiska- ja siimakalastus. Saaliin kannalta tärkein pyyntimuoto on verkkokalastus. Sekä kalastaneiden kotitalouksien että pyyntipäivien osalta muun kalastuksen osuus kaikesta kalastuksesta on vajaa 40 %.

4.3 Tärkeimmät pyyntimuodot

Etelä-Savon ELY-keskuksen (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus) arvion mukaan norpan esiintymisalueen ammattikalastajien tärkeimmät kalastustavat ovat trooli ja nuotta. Runsaat 10 ammattikalastajaa harjoittaa pyyntiä myös verkoilla tai rysillä.

Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusten alueella vuonna 2006 haastatelluista 25 ammattikalastajasta 22:lla pääasiallinen pyyntimuoto oli nuottaus ja troolaus. Kymmenellä kalastajalla toiseksi tärkein pyyntimuoto on verkkokalastus ja kuudella rysäpyynti. Haastattelututkimuksessa ei ollut mukana kalastajia Etelä-Karjalan ja Pohjois-Savon alueilta. Tärkein saalislaji oli 20 kalastajalla muikku, kolmella kuha ja yhdellä ahven. Jakautuma kuvanee melko hyvin myös koko norppa-alueella harjoitettavan ammattikalastuksen luonnetta. Selvitysten tekohetkellä Vuoksen vesistön muikkukannat ovat olleet jokseenkin hyvät, mikä vaikuttaa eri pyyntimuotojen käyttösuhteeseen.

Vapaa-ajankalastajien eniten käyttämiä pyyntitapoja ovat erilaiset vapapyydykset: onki, heittovapa, pilkki ja vetouistin. Saalismäärällä mitattuna verkko on kuitenkin ylivoimaisesti tärkein vapaa-ajankalastajien käyttämistä pyydyksistä. Pyydyskalastusta on norppa-asetuksessa mainittujen verkko- ja täkykoukkukalastuksen ohella mm. katiskoilla, merroilla ja rysillä tapahtuva kalastus.

4.4 Saalismäärät norppa-alueella ja pyydysrajoitusten vaikutus niihin

RKTL kehittää ammattikalastuksen saalistilastointia parhaillaan siten, että kalastajilta kerätystä saalisaineistosta voidaan joustavasti poimia alueellisesti kalastajia erityisiä tilastointitarpeita varten. Tällä hetkellä palvelu ei kuitenkaan ole käytettävissä.

Ammattikalastuksen muikkusaalis oli vuonna 2006 Etelä-Savon, Kaakkois-Suomen ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusten alueilla noin 1 300 tn ja muiden kalalajien saalis yhteensä noin 260 tn. Norpan esiintymisalue on kuitenkin vain osa em. kolmen ELY-keskuksen alueesta. Jos oletetaan, että norppa-alueen saaliit ovat noin 80 % ELY-keskusten toimialueiden kokonaissaaliista ja että eri kalalajien saalis vastaa pyydysjakautumaltaan valtakunnan keskiarvoa, voidaan arvioida, että norppa-alueen ammattikalastuksen verkkosaalis oli vuodessa noin 60 tn. Verkkosaaliista kuitenkin vain osa saadaan norpan kannalta kriittisenä aikana alkukesästä. Suppeahkon kirjanpitoaineiston perusteella voidaan arvioida, että norppa-alueen alkukesää koskevalla verkkokalastuskiellolla voi olla saalistaso alentavaa vaikutusta lähinnä kevätkutuisten kalalajien kuten ahvenen, hauen, kuhan ja lahnan verkoilla tapahtuvaan ammattikalastukseen. Ammattikalastajien mukaan saaliit ovat todennäköisesti edellä esitettyjä saalisarvioita suurempia.

Vapaa-ajankalastuksen kokonaissaalis oli vuonna 2006 Etelä-Savon, Kaakkois-Suomen ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusten alueilla yhteensä yli 10 000 tn, josta norppa-alueelta saatiin arviolta 7 000 tn. Tärkeimmät saalislajit ovat ahven ja hauki (saalis yhteensä noin 6 000 tn). Muita merkittäviä lajeja ovat kuha, lahna, muikku ja särki. Valtakunnan tasolla vapaa-ajankalastuksen saaliista lähes 40 % saadaan verkoilla. Verkon merkitys vapaa-ajankalastajien pyyntivälineenä saattaa norppa-alueella olla tätäkin suurempi johtuen muikun suuresta merkityksestä alueella.

Arvioita vapaa-ajankalastuksen saaliin merkityksestä norppa-alueen kotitalouksien toimeentulolle ei ole. Saalis käytettäneen kuitenkin lähes kokonaan omissa talouksissa, ja sen merkitys kalastajien ruokavaliossa lienee huomattava. Vapaa-aikanaan verkoilla kalastavien kotitalouksien harrastuksessa saaliin saanti lienee keskeisemmässä asemassa kuin vapapyödyksiä käyttävillä harrastajilla.

Ammattikalastuksen osalta kielteiset vaikutukset ovat tämänhetkiselällä kalastuksen rakenteella suhteellisen pieniä ja kohdistuvat vain muutamaaan kalastajaan. Pitkällä tähtäimellä verkkokalastuksen rajoittaminen saattaa heikentää kalastajien mahdollisuuksia sopeutua kalakannoissa ja markkinatilanteessa tapahtuviin muutoksiin. Vapaa-ajankalastajien osalta norpan suojelemiseksi tehdyt pyydysrajoitukset tuskin pakottavat ketään kokonaan luopumaan harrastuksestaan. Kalastajakohtaiset erot ovat kuitenkin huomattavan suuria ja kokonaisuuden arvioimiseksi tarvittaisiin tarkempia selvityksiä. Kalastajienkin mahdollisuudet korvata verkkokalastuksensa muilla pyyntimuodoilla vaihtelevat kalastajasta, kalastusalueesta ja vuodenajasta riippuen.

5 Seurantaryhmän toimenpide-esitykset

5.1 Yleiset tavoitteet

Suomi on sitoutunut saimaannorpan suojeluun usean kansainvälisen sopimuksen kautta. Saimaannorpan suojelustrategiassa 2009 – 2011 on määritelty saimaannorpan suojelutavoitteet. Seurantaryhmä kannattaa tavoitteita, mutta pitää tärkeänä, että samalla pyritään turvaamaan ja säilyttämään kalastusmahdollisuudet norpan esiintymisalueilla. Saimaannorpan suojelun päämääränä on strategian mukaan saimaannorpan suotuisan suojelutason saavuttaminen. Tällöin saimaannorppa pystyy pitkällä aikavälillä säilymään elinvoimaisena kaikilla nykyisillä esiintymisalueillaan ja myös levittäytymään aikaisemmille esiintymisalueilleen. Välitavoitteena on saimaannorppakannan kasvu siten, että kanta kasvaa nykyisestä 260 yksilöstä vähintään 400 yksilöön vuoteen 2020 mennessä (Saimaannorpan suojelustrategia 2009 – 2011).

Saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittaminen on haastava tehtävä, joka vaatii usean eri tahon sitoutumista ja yhteistyötä. Työn tulee olla myös pitkäjänteistä, jotta saadaan aikaan kalastuskulttuurin muutoksia norpan suojelemiseksi, mutta samalla mahdollistetaan monipuolinen ja tuottava kalastus norpan esiintymisalueella. Seurantaryhmä esittää useita erilaisia toimenpiteitä norpan suojelun edistämiseksi. Kalastusrajoitusten lisäksi suojelua edistävät myös tutkimus, tiedotus- ja kehittämishankkeet, joilla avustetaan ja kannustetaan kalastajia norppaystävälliseen kalastukseen.

Toimenpide-esitysten yleiset tavoitteet:

Saimaannorpan suojelua toteutetaan siten, että norppakannan suotuisan suojelun taso saavutetaan. Kalastus sovitetaan yhteen suojelun kanssa siten, ettei suotuisan suojelun tason toteutuminen vaarannu. Samalla pyritään turvaamaan ja säilyttämään hyvät edellytykset ekologisesti kestäväälle kalastukselle, tuottavalle ammattikalastukselle ja monipuoliselle vapaa-ajankalastukselle. Kalastusta rajoitetaan sellaisilla alueilla ja ajankohtana, missä norpilla on riski jäädä pyydyksiin ja sellaisilla pyyntivälineillä, jotka ovat norpan kannalta vaarallisia. Norppien kuolleisuus kalastuksen tahattomana sivusaaliina vähennetään tasolle, jolla se ei muodosta mainittavaa uhkaa norppakannalle. Saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittamista toteutetaan osallisuus-, läheisyys- ja varovaisuusperiaatteita noudattaen laajapohjaisella yhteistyöllä ja siitä tiedotetaan tehokkaasti.

5.2 Kalastuksen kevät rajoitus

Saimaannorpan kalanpyydyskuolleisuutta, ensisijaisesti verkkokuolemia, on vähennetty 1980-luvun alkupuolelta lähtien osakaskuntien kanssa tehdyillä kalastuksen rajoitussopimuksilla. Sopimusten toisena osapuolena on Metsähallitus, joka on ympäristöministeriön määrärahoilla maksanut osakaskunnille korvausta (sopimuskorvaus) siitä että ne ovat kieltäneet eräiden kalastusvälineiden käytön keväisin. Sopimuksilla osakaskunnat sitoutuivat määräjäksi kieltämään verkkokalastuksen, kalatäkyisen koukkukalastuksen ja isorysän käytön omistamillaan, sopimuksissa rajatuilla vesialueilla 15.4. – 30.6.

Kalastuksen kevät rajoituksen ensisijaisena tavoitteena on vähentää vieroitusikäisten, alle yksivuotiaiden poikasten (kuuttien) verkkokuolemia. Vaikka kevät rajoitus palvelee myös aikuisten norppien suojelua, painopisteenä on kuuttien suojelemiseksi tunnettujen pesäpaikkojen ympärille rajattu alue (Liitteet 3 ja 4). Se ei ole täysin yhteneväinen maa- ja metsätalousministeriön asettaman, ensisijaisesti aikuisten norppien suojelua palvelevan asetusalueen kanssa. Vuoden 2008 lopussa kalastuksen kevät rajoitussopimuksia oli osakaskuntien kanssa 518 km² ja lisäksi valtion vesialueilla oli vastaavansisältöisiä rajoituksia 88 km² (Liite 6). Kalastuksen kevät rajoituksista maksettiin osakaskunnille sopimuskorvausta yhteensä noin 86 000 euroa vuodessa. Neljä viidestä keväällä 2009 pesälaskennassa havaitusta poikasesta syntyi sopimusalueiden sisällä.

Saimaannorppa ja kalastus -työryhmä esitti raportissaan vuoden 2008 lopussa, että kalastuksen kevät rajoitus aluetta tulisi laajentaa tehostamalla kalastuksen rajoitussopimusten tekemistä. Työryhmä asetti tavoitealueeksi 1 500 km², joka tulisi saavuttaa vuoden 2010 loppuun mennessä. Työryhmä esitti edelleen, että ellei tavoitealuetta saavuteta, sopimuksissa mainitut kalastustavat kielletään ajalla 15.4. – 30.6. valtioneuvoston asetuksella viiden vuoden ajaksi vuodesta 2011 alkaen. Maa- ja metsätalousministeriö kannusti keväällä sopimusperusteisen toiminnan jatkamiseen, ja asetti samalla tavoitteeksi, että em. tavoitepinta-ala tulisi saavuttaa jo vuoden 2009 loppuun mennessä.

Metsähallituksen ohella ProAgria Etelä-Savon kalatalouskeskus ja Etelä-Savon maakuntaliitto ottivat aktiivisen roolin sopimusperusteisten kevät rajoitusten tekemisessä.

Maakuntaliitto myönsi maakunnan kehittämisrahaa sopimusten tekemiseen ja osakaskuntien aktivoimiseen. Vuoden 2009 toisen lisätalousarvion ja vuoden 2010 talousarvion määrärahoja on lisätty kattamaan sopimusten tekemisestä ja osakaskunnille maksettavista sopimuskorvauksista aiheutuvia kuluja Metsähallitukselle. Lisäys ei kuitenkaan kata vuoden 2010 sopimuskorvauksia täysimääräisinä.

Kalastusalueiden edustajat ja Metsähallitus neuvottelivat ja hyväksyivät alkusyksystä 2009 uuden sopimusmallin (Liite 2). Sen mukaan kevätaikaiset kalastuksen rajoitus sopimukset tehdään toistaiseksi voimassaoleviksi osakaskuntien suojeluun sitoutumisen lisäämiseksi ja hallinnollisen työn keventämiseksi. Aiemmissa sopimuksissa kaikenlainen isorysäpyynti oli kielletty. Uusiin sopimukseen päätettiin sisällyttää ammattikalastajien elinkeinon turvaamisen ja hoitokalastuksen kannalta tärkeä lisäliite, jonka mukaan osakaskunta voi halutessaan sallia maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa määritetyn (päältä avoin, aitaverkko enintään 55 mm) isorysän käytön. Uusissa sopimuksissa irtisanomisaika on molemmin puolin kolme kuukautta.

Tammikuun 26. päivänä 2010 kevätrajoitusalueen pinta-ala oli noin 1 475 km², mutta kuuttien suojelemiseksi rajatun ydinalueen (Liite 3) sisällä keskeisillä norppa-alueilla on edelleen sopimuksettomia alueita. Muutamalta osakaskunnalta puuttuvat vielä viralliset päätökset, mutta käytännön tasolla usean osakaskunnan kanssa on jo sovittu sopimuksen tekemisestä. Alueella on myös toimimattomia osakaskuntia, jotka pyritään saamaan toimimaan uudestaan. Saimaannorpan suojelun kannalta on tärkeintä, että kevätrajoitusalue on mahdollisimman yhtenäinen 15.4. mennessä, jolloin kalastuksen kevätrajoitus alkaa. Sopimusalueen laajeneminen todennäköisesti pienentää huomattavasti kuuttien kalanpyydyskuolemien riskiä.

Vanhemmissa sopimuksissa monet osakaskunnat rajasivat sopimusten ulkopuolelle osan alueistaan, mikä mahdollisti osakkaille normaalin kalastuksen näillä alueilla. Uusia sopimuksia on pyritty tekemään osakaskuntien koko vesialueille, jotta norpan keskeisille elinalueille ei jäisi aukkoja, joissa norpalle haitallisten pyydysten käyttö olisi mahdollista. Lisäksi vanhoja sopimuksia on uusittu siten, että ne koskevat osakaskuntien koko vesialueita. Menettelyssä onkin onnistuttu hyvin. Sopimuksettomia alueita kuuttien suojelemiseksi toteutettavilla alueilla on kuitenkin 26.1.2010 vielä olemassa arviolta 287 km², mutta luvussa on mukana alueita, joille saadaan sopimukset ennen 15.4. ja neuvottelut ovat jo pitkällä. Sopimuksia on tehty lisäksi ns. ydinalueen välittömään läheisyyteen, vähintään 150 km². Edelleen sopimuksia tulee tehdä erityisesti järjestäytymättömille vesialueille mm. maanmittauslaitoksen avustuksella.

Arvioitaessa sopimusaluetta voidaan todeta, että vuosien 2000 – 2009 välillä havaituista synnytyspesistä (493 kpl) 96 % on saavutetun sopimusalueen sisällä. Vuonna 2009 poikasista syntyi sopimusalueella noin 80 % ja sitä ennen noin 60 %.

Uusien sopimusten tekemistä on kohdennettu erityisesti alueille, joissa saimaannorpan tiedetään lisääntyvän säännöllisesti. Sellaisille vesialueille, joissa norppaa tavataan, mutta joissa lisääntymistä ei ole todettu, sopimuksia ei toistaiseksi ole suunnattu. **Tavoitteena on saada aikaan norpan keskeisille lisääntymisalueille yhtenäinen kalastuksen kevätrajoitusalue** (liite 3). Tämän ydinalueen pinta-ala on noin 1 500 km². Tämän lisäksi sopimusaluetta suositellaan laajennettavaksi vieroituskäisten poikasten todennäköiselle esiintymisalueelle (noin 1900 km²). Sopimuksia tulee suunnata erityisesti Pihlajavedelle ja Haukivedelle. Jos saimaannorpan suojelua jatketaan toistaiseksi

voimassa olevilla sopimuksilla ja norpan lisääntymisalueissa tapahtuu muutoksia, sopimuksia pitää suunnata uusille alueille ja norpan suojelun kannalta tarpeettomia sopimuksia pitää voida sanoa irti.

Sopimuksin aikaansaatu kalastuksen kevätrajoitusalue tulee tarkastella myös vaikuttavuuden näkökulmasta, ei pelkästään pinta-alaperusteisesti. On arvioitava mm. seuraavia asioita:

- ovatko sopimusalueessa kaikki keskeiset norpan lisääntymisalueet riittävän laajana ottaen huomioon mm. kuuttien liikkuminen,
- onko sopimusalue kattava vai onko keskeisille alueille jäänyt aukkoja, joille sopimuksia ei ole saatu aikaan tai niitä ei ole voitu tehdä mm. osakaskuntien järjestäytymättömyyden vuoksi ja
- kuinka merkittävä uhka sopimuksettomat alueet ovat kuuteille,
- onko kevätaikainen rajoitus ajallisesti tarpeeksi kattava?

Kalastuksen kevätrajoitusalue eli saimaannorpan keskeiset lisääntymisalueet kuuttien suojelemiseksi voidaan rauhoittaa verkkokalastukselta, kalatäkyiseltä koukkukalastukselta ja ministeriön keväällä 2009 antamassa asetuksessa (1.4.2009/223) määritetyiltä isorysäpyynniltä keväisin ajalla 15.4. – 30.6. periaatteessa kahdella tavalla: 1) sopimuksilla osakaskuntien ja Metsähallituksen kesken tai 2) valtioneuvoston antamalla asetuksella. Tämän lisäksi luonnonsuojelulaki mahdollistaa yksityisten luonnonsuojelualueiden perustamisen norpan suojelemiseksi.

Kevätrajoitusta on toteutettu tähän saakka ensimmäisen vaihtoehdon mukaisesti ja, sopimuksin aikaansaatu alue on laajentunut lähes kolminkertaiseksi vuoden 2009 aikana. Maa- ja metsätalousministeriössä on valmisteilla kalastuslain 37 §:n valtuussäännöstä koskeva muutosesitys, joka toteutuessaan mahdollistaa myös vaihtoehdon 2) mukaisen kalastuksen rajoittamisen valtioneuvoston asetuksella uhanalaisten eläinlajien suojelemiseksi.

Kalastuksen kevätrajoitusalueen toteuttaminen valtioneuvoston asetuksella (vaihtoehto 2) olisi hallinnolle ilmeisesti vähemmän työtä ja kustannuksia aiheuttava menettely. Sopimusten käytännön tekeminen jäisi pois ja samoin siitä aiheutuvat työkustannukset. Rajoitusalue voitaisiin muodostaa yhdellä kertaa yhtenäiseksi ja kattavaksi, eikä saimaannorpan keskeisille pesimäalueille jäisi aukkoja, joissa kalastus olisi mahdollista. Asetusvaihtoehdon toteuttamiseksi tulee kalastuslakia kuitenkin ensin muuttaa, jotta kalastuskiellosta aiheutuvasta merkittävästä haitasta on mahdollista maksaa korvauksia ja valtuussäädökset saadaan perustuslain vaatimusten mukaisiksi.

Kalastuksen kevätrajoitusalue on suurelta osin sama kuin aikuisten norppien suojelemiseksi tarkoitettu asetusalue. Poikkeamaa on jonkin verran, sillä sopimuksia ei ole ulotettu alueille, joissa ei ole havaittu poikasten syntymiä (ks. kohta 5.3.). Kevätrajoitusalue tehdään ensisijaisesti kuuttien suojelemiseksi ja alue on määritelty siten, että kaikkien tunnettujen poikaspesien ympärille on piirretty ympyrä, jonka säde on noin 5.4 km. Kevätrajoitusalue kattaa ympyröiden sisälle jäävät alueet ottaen huomioon alueen yhtenäisyyden ja muut maantieteelliset seikat. Tämä yksinkertaistettu yleistys perustuu Joensuun yliopiston tutkijoiden viime vuosina tekemiin seurantoihin, joissa kolmen radiolähettimellä varustetun kuutin keskimääräinen liikkumisalue kesäkuun loppuun mennessä oli noin 90 km². Em. 5,4 km säde on kuuttien keskimääräisen

liikkumisalueen säde. Saimaannorpan elinalueelle muodostuu näin ollen kaksi erilaista kalastuksen rajoitusaluetta, jotka pääosin ovat päällekkäisiä. Seurantaryhmä katsoo, että kahta aluetta koskeva menettely on toistaiseksi tarkoituksenmukaista, koska alueiden rajaamisen tavoitteet ovat erilaiset – kuuttien suojeleminen tai aikuisten norppien suojeleminen kalastuskuolemista. Nykytiedon mukaan aikuisten liikkumisalue (esiintymisalue) on merkittävästi laajempi kuin kuuttien keväinen liikkumisalue.

Jatkossa on seurattava myös sitä, onko kevätrajoitusaika 15.4. – 30.6. riittävä. Kuutteja takertuu verkkoihin kevätkauden jälkeenkin, joskin tähänastisen aineiston perusteella selvästi vähemmän. Voi olla, että saimaannorpan kannan riittävän kasvun turvaamiseksi 2½kuukauden rajoitusaika ei riitä. Vielä ei myöskään tiedetä sitä, kuinka paljon tehokkaamman keväisen verkkokalastuksen rajoittamisen takia verkkokuolemia siirtyy myöhempään kesään.

Toimenpide-esitys:

1. Keväisin, 15.4. – 30.6. kielletään kuuttien suojelemiseksi saimaannorpan keskeisillä lisääntymisalueilla kaikki verkkokalastus, kalatäkyinen koukkukalastus ja maa- ja metsätalousministeriön 1.4.2009 antamassa asetuksessa (liite 5) määritelty isorysäpyynti. Rajoitusalueen tulee olla yhtenäinen, kattava ja sijaittava saimaannorpan lisääntymisen kannalta keskeisillä alueilla, jotta se estää kuuttien kuolemat. Rajoitusalue muodostetaan ydinalueelle (1500km²). Kevätrajoitusaikaa ja -aluetta on tarvittaessa voitava muuttaa joustavasti, mikäli norppansuojelun tehostaminen sitä edellyttää.

Kalastuksen kevätrajoitusalue voidaan muodostaa kahdella vaihtoehtoisella menettelyllä, joista seurantaryhmä pitää vaihtoehtoa 1 ensisijaisena:

Vaihtoehto 1: Kevätrajoitusalueen muodostamista jatketaan sopimusmenettelyllä osakaskuntien kanssa saimaannorpan pesinnän ydinalueelle (liite 3). Jos aluetta ei saada yhtenäiseksi 30.11.2010 mennessä tai sopimuskustannukset/km² kasvavat oleellisesti nykytasosta, maa- ja metsätalousministeriön tulee ryhtyä toimiin kevätrajoitusalueen muodostamiseksi yhtenäiseksi valtioneuvoston asetuksella, joka on voimassa 15.4.2011. Kevätrajoitusaluetta suositellaan seuraavien vuosien aikana laajennettavan edelleen liitteessä 4 esitettävälle alueelle perustuen ajantasaiseen tietoon.

Vaihtoehto 2. Kevätrajoitusalue muodostetaan kalastuslain nojalla valtioneuvoston antamalla asetuksella.

5.3 MMM:n asetus eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla

Maa- ja metsätalousministeriö on kieltänyt kalastuslain (286/1982) 37 §:n 3 momentin nojalla eräiden pyydysten ja kalastustapojen käytön saimaannorpan keskeisillä elinalueilla Saimaalla toukokuun 2009 alusta huhtikuun 2014 loppuun (maa- ja metsätalousministeriön asetus eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla 1.4.2009/223)(Liite 5). Asetuksen ensisijaisena tavoitteena on vähentää aikuisten saimaannorppien verkkokuolemia. Asetus on jatkoa vuonna 1999 tehdylle maa- ja metsätalousministeriön päätökselle (214/1999) ja edelleen vuonna 2004 annetulle maa- ja metsätalousministeriön

asetukselle (258/2004). Kalastusrajoitukset olivat vuosina 1999 – 2009 voimassa Natura 2000-alueilla, joiden yhteinen pinta-ala oli n. 1 260 km². Asetus on ollut oikeansuuntainen, kun sitä tarkastellaan sille asetettujen tavoitteiden perusteella, eli aikuisten norppien kalastuskuolevuuden estämisellä. Suurin osa aikuisten norppien verkkokuolemista on vuosina 1999 – 2009 tapahtunut asetusalueen ulkopuolelta. Tämä osoittaa, että asetusalueen rajoituksilla on ollut norpan kannalta edullinen vaikutus, mutta toisaalta myös, että asetuksella ei ole pystytty estämään kaikkia verkkokuolemia.

Saimaannorppa ja kalastus – työryhmä (2008) suositteli muutosta kahteen asetuksen kohtaan: 1) hieman tiukempaa verkkojen käyttörajoitusta ja 2) asetusalueen laajentamista. Perusteluina työryhmä mainitsi mm. tutkimukset, joiden mukaan saimaannorppa liikkuu laajemmalla alueella kuin aiemmin tiedettiin. Verkkokalastuksen osalta työryhmä katsoi, etteivät hieman tiukemmat rajoitukset vaikuta oleellisesti kalastukseen.

1.5.2009 voimaan tullut maa- ja metsätalousministeriön asetus tehtiin Saimaannorppa ja kalastus – työryhmän (2008) esityksen pohjalta. Asetuksella kiellettiin: 1) pitkäsiima ja koukkupyydys, jossa käytetään syöttinä kalaa tai kalanpalaa, 2) monisäikeisestä langasta tehty verkko, 3) solmuväliltään alle 60 mm verkko, jonka liina tai riimu on tehty 0,17 mm paksummasta yksisäikeisestä langasta, 4) solmuväliltään 60 mm tai sitä suurempi verkko, jonka liina tai riimu on tehty 0,20 mm paksummasta yksisäikeisestä langasta 5) päältä avoin isorysä ja muu isorysää vastaava seisova pyydys, jonka solmuväli on yli 55 mm sekä isorysä, joka ei ole päältä avoin (Liite 5). Asetusalueetta laajennettiin aiemmasta 1 260 km²:stä 1 674 km²:iin. Laajennus tehtiin yhteistyössä tutkijoiden ja kalastusalueiden edustajien kanssa. Asetusalueesta rajattiin pois joitakin matalia lahtivesiä pääasiassa lahnan ja hauen kalastuksen mahdollistamiseksi, mutta suurelta osin rajoitusalue rajattiin rantoja myöten. Asetusalueeseen sisällytettiin aikuisten norppien keskeisen esiintymisalueet. Mm. Puruvesi ja Yövesi, joissa saimaannorppaa tavataan satunnaisesti, rajattiin asetusalueen ulkopuolelle. Myös Etelä-Saimaalta, Pasivesi-Orivesialueelta ja Pyhäselältä on asetusalueessa vain osia. Menettelyllä haluttiin kohdentaa suojelu kaikkein tärkeimmille alueille.

Saimaannorpat kuitenkin liikkuvat nykyisen telemetriaseurantaan perustuvan tiedon mukaan suhteellisen laajoilla alueilla ja on mahdollista, että niiden lisääntymisalue laajenee esim. Puruedelle ja Luonterille. Tällöin tulee harkita asetusalueenkin laajentamista. Vastaavasti norppa voi hävitä kokonaan joiltakin alueilta esim. Pyhäselkä-Oriveden alueelta. Jos näin käy, on mietittävä kalastusrajoituksen purkua, jotta rajoituksilla ei turhaan vaikeuteta kalastusta sellaisilla alueilla, jotka eivät norpan kannalta ole enää merkittäviä. Norppakannan seuranta tulee tehdä riittävällä tarkkuudella, jotta levinneisyysalueiden muutokset saadaan selville ja niihin voidaan reagoida riittävän nopeasti ja joustavasti.

Seurantaryhmä toteaa, että asetusalueen rajaukset ja pyydysrajoitukset on tehty nykytiedon perusteella, eikä merkittäviin muutoksiin tällä hetkellä ole tarvetta, koska asetusalue laajeni keväällä 2009 huomattavasti. Kuitenkin esim. vuonna 2009 sattuneet kolme aikuisen hylkeen verkkokuolema antavat aiheen tarkastella alueen laajuutta. Muutostarpeita tulee kuitenkin tarkastella muutaman vuoden seurannan perusteella.

Toimenpide-esitys:

2. Keväällä 2009 laajennettiin maa- ja metsätalousministeriön antamalla asetuksella eräiden kalastustapojen ja pyydysten käyttöä koskevaa kalastuksenrajoitusalueetta Saimaalla. Asetusalueen laajentaminen ja asetuksessa mainittujen pyyntimenetelmien ja pyydystyyppien rajoitukset määriteltiin keväällä 2009 käytössä olleen tiedon pohjalta aikuisten norppien suojelemiseksi kalastuskuolevuudelta. Asetuksen vaikutuksia saimaannorppakannan tilaan ja kalastukseen seurataan. Jos seurantatietojen perusteella on tarvetta tehdä muutoksia asetusalueen kokoon tai asetuksen sisältämien pyyntimenetelmien tai pyydystyyppien rajoitussäädöksiin, on muutostarpeisiin reagoitava joustavasti ja riittävän nopealla aikataululla.

5.4 Ammattikalastus

Saimaannorpan suojelemiseksi annetut kalastusrajoitukset ovat ammattikalastajien oman arvion mukaan vaikeuttaneet verkko- ja rysäkalastusta harjoittavien ammattikalastajien kalastusta. Tämä johtuu verkkojen solmuvälisäännöistä sekä siitä, että norpat käyvät ruokailemassa päältä avoimissa rysissä, mikä pienentää saaliita ja ansiotuloja. Verkkojen ja rysien solmuvälirajoitukset ovat pakottaneet osan kalastajista investoimaan uusiin pyydyksiin. Lisäksi kalastuksen kevätrajoitukset estävät verkkokalastuksen kokonaan rajoitusaikana.

RKTL:n arvion mukaan ammattikalastuksen osalta norpansuojelun kielteiset vaikutukset ovat tämänhetkiselä kalastuksen rakenteella suhteellisen pieniä ja kohdistuvat vain muutamaaan kalastajaan. Kuitenkin pitkällä tähtäimellä kalastajien mahdollisuudet sopeutua vaihteleviin kalakantoihin ja markkinatilanteeseen heikkenevät.

Kalastus on luonteeltaan kausiluonteista ja ympärivuotinen ammattikalastus edellyttää useiden kalastusmenetelmien ja pyydystyyppien käyttöä. Esim. verkkokalastus on tärkeää silloin, kun muut pyydykset eivät ole ajankohtaisia. Katiskakalastus on ammattikalastajille melko uusi pyyntitapa, lukuun ottamatta mateen kevätpyyntiä. Katiska on lähinnä muita pyyntimuotoja täydentävä, vaikka soveltuukin hyvin kevätkalastukseen ”norppaystävällisenä” pyyntimuotona.

Muikun suuret kannanvaihtelut vaikuttavat ammattikalastukseen. Koko 2000-luvulla Saimaalla on ollut runsaat muikkukannat, joita on kalastettu pääasiassa troolilla ja nuotilla. Muikkukantojen romahtaessa trooli- ja nuottakalastus vähenevät ja monet kalastajat keskeyttävät kalastuksen kokonaan. Osa ryhtyy kalastamaan muilla pyydyksillä muita kalalajeja, jolloin mm. verkkokalastus lisääntyy. On myös muistettava, että muulla kalalla (kuha, ahven, hauki, siika ym.) on aina suuri kysyntä kalakaupassa. Pyyntimenetelmiä tulisi kehittää näiden kalalajien ”norppaystävälliseen” kalastukseen, esim rysäpyynnin kehittämisellä.

Jo nyt voidaan saada hylkeen kestävien pyydysten tai pyydysten osien rakentamiseen tukea. Sisävesillä ei kuitenkaan ole olemassa valmiita vaihtoehtoja ”norppaystävällisten” pyydysten hankintaan. Niiden kehittäminen ja testaaminen vie vuosia. Merelle kehitetyt hylkeenkestävät push up -rysät eivät sovellu Saimaan alueelle. Toisin kuin merialueiden

hylkeet saimaannorpat eivät riko pyydyksiä lukuun ottamatta ohutlankaisia verkkoja. Esim. muikku on parvikala ja muikkurysien nielun on ammattikalastajien mukaan oltava suuri (2 - 4 m), mikä tekee pyydyskehittelystä haastavan ja aikaa vievän. Saimaalla käytössä olevan rysän hinta on 8 000 – 9 000 euroa, jos se hankitaan valmiina. Materiaalikustannukset ovat noin kolmasosa kokonaishinnasta. Ammattikalastuksessa käytettävien pyydysten ja pyyntimenetelmien kehittäminen saimaannorpan suojelua ja ammattikalastusta tyydyttävällä tavalla on erittäin tärkeää. Norpansuojelu on ensisijaisesti turvattava, mutta samalla kannattavan ja ekologisesti kestävämmän ammattikalastuksen säilyminen ja kehittäminen on varmistettava.

Kaikki tahot ovat yksimielisiä siitä, että ammattikalastukselle tulee korvata saimaannorpan suojelusta aiheutuvat menetykset. Merialueelle suunnitellut korvausmallit eivät sellaisinaan sovellu sisävesille, joten Saimaalle on kehitettävä oma korvausmalli, jolla saimaannorpan suojelusta aiheutuvat menetykset korvataan ammattikalastajille.

Toimenpide-esitys:

3. Tutkimuslaitoksia ja muita alan toimijoita on aktivoitava käynnistämään hankkeita saimaannorppalle vaarattomien pyydys- ja pyyntimenetelmien kehittämiseksi.

4. Kehitetään järjestelmä, jolla minimoidaan ja korvataan kalastusrajoitusten ammattikalastajille aiheuttamat tulonmenetykset alkaen vuodesta 2010.

5.5 Vapaa-ajankalastus

Maa- ja metsätalousministeriön nykyisen asetuksen kalastusrajoitukset voivat vaikuttaa vapaa-ajankalastuksen saaliisiin. Ohutlankaisilla verkoilla kalastaminen antaa joidenkin kalalajien, esim. kuhan osalta paremmat saaliit, mutta joidenkin lajien osalta vaikutus on päinvastainen. Asetuksen mahdollisesti aiheuttamista muutoksista kalastustavoissa, pyyntimenetelmissä tai kalastuksen vähenemisestä ei ole tutkittua tietoa. On selvää, että verkkoliinan langan paksuussäännös on edellyttänyt verkkokannan ainakin osittaista uusimista ja aiheuttanut lisäkuluja monille kalastajille. Ei myöskään ole tiedossa, kuinka moni kalastaja ei ole hankkinut uusia verkkoja, vaan on luopunut verkkokalastuksesta kokonaan. Asetusalueen laajentamista mataliin lahtivesiin on kritisoitu myös hauen ja lahnan keväisen kutupyynnin vaikeutumisella. On kuitenkin otettava huomioon, että laajakantoisikin verkkokalastuksen solmuvälirajoituksia on annettu kalastusalueiden päätöksillä jo 1990-luvulta lähtien. Päätökset on tehty kalataloudellisin perustein ja kalastajat ovat sopeutuneet muutoksiin.

Kevätrajoitus estää verkkojen käytön 2½ kuukauden ajaksi. Muutoksia kalastuskäyttäytymiseen ja saaliiseen aiheuttaa myös verkkokalastuksen korvaaminen muilla pyyntimuodoilla, esim. katiskoilla.

Vapaa-ajankalastajat ovat pääsääntöisesti varsin myönteisiä saimaannorpan suojelulle. Kalastusrajoituksia noudatetaan melko hyvin, jos niistä tiedetään ja niiden perusteet ja sisältö ymmärretään. Tarvetta on kuitenkin tiedotuksen tehostamiseen. Erityisesti norppa-alueen ulkopuolella asuvien mökkiläisten tiedottamiseen on kiinnitettävä enemmän

huomiota. Tiedottaminen ja neuvonta edellyttävät laajapohjaista yhteistyötä kaikkien osapuolten kanssa.

RKTL:n arvion mukaan vapaa-ajankalastajien osalta norpan suojelemiseksi tehdyt pyydysrajoitukset tuskin aiheuttavat kenellekään harrastuksesta luopumista. Kalastajakohtaiset erot ovat kuitenkin huomattavan suuria ja kokonaisuuden arvioimiseksi tarvitaan tarkempia selvityksiä. Aktiivisella verkkokalastajalla saaliin menetykset voivat olla huomattavia ja vaikuttaa kotitalouden elintarvikemenojen kasvuun.

Toimenpide-esitys:

5. Vapaa-ajankalastuksen ja saimaannorpan suojelun yhteensovittamisen painopisteenä on verkkokalastuksen korvaaminen muilla pyydyksillä ja pyyntimuodoilla. Tähän liittyen alan toimijoita aktivoidaan käynnistämään hankkeita 1) kalastajia tyydyttävien ”norppaystäväisten” pyydysten edelleen kehittämiseksi sekä 2) tiedottamisen, neuvonnan ja valvonnan tehostamiseksi laajapohjaisena yhteistyönä.

5.6 Osakaskunnat

Metsähallitus maksaa nykyisin osakaskunnille sopimuskorvauksia kalastuksen kieltämisestä keväisin. Korvaussumma on keskimäärin 170 euroa/km² ja sen suuruus on säilynyt samana vuodesta 1983 lähtien. Kalastuslupien myynnin vähenemisestä aiheutuva rahallinen menetys osakaskunnille on yleensä hyvin pieni. Kalastusluvut, mm. verkkoluvat, myydään lähes poikkeuksetta vuoden mittaiselle ajalle. Lyhyemmälle ajalle lupia ei myydä. Verkkokalastaja ostaa luvan joka tapauksessa, jos hän kalastaa kevätkieltoajan ulkopuolella. Satunnainen verkkokalastaja tai esim. hauen ja lahnan kutupyyntiä harjoittava kalastaja voi kuitenkin jättää luvan ostamatta. Tällaisia kalastajia lienee kuitenkin vähän.

Metsähallituksen osakaskunnille maksama sopimuskorvaus on tähän mennessä käytetty pääosin kalanpoikasistutuksiin osakaskuntien vesialueille. Kalanpoikasistutukset hyödyttävät kaikkia Saimaalla kalastavia ja edistävät osaltaan mm. kalastusmatkailuelinkeinon kehittämistä. Sopimusalueiden laajennuttua voimakkaasti osakaskuntien saaman rahan määrä noin kolminkertaistuu, mikäli kevät kalastusrajoitukset toteutetaan vaihtoehdon 1 (sopimusmenettely) mukaisesti. Vaihtoehdosta 2 (valtioneuvoston asetus) vastaavia kuluja ei tule. Valvonnasta ja tiedottamisesta aiheutuvat kulut kasvavat kuitenkin molemmissa vaihtoehdoissa, kun työ määrä ja valvontaan ja neuvontaan osallistuvien henkilöiden määrä lisääntyvät. Sopimuksilla osakaskunnat ottavat itselleen valvontavastuuta, mikä osaltaan sitouttaa niitä yhteistoimintaan suojelutahojen kanssa.

Osakaskunnat päättävät rahan käytöstä ja jatkossakin istutukset lienevät pääasiallinen hoitokeino. Korvaussumma on kuitenkin kokonaisuutena niin suuri, että sen käytöstä tulisi laatia tarkempia ohjeita ja suosituksia, jotta varoilla saataisiin paras mahdollinen vesialueen hoitotulos. Istutusten ohella lisääntyviä sopimuskorvausvaroja olisi tarkoituksenmukaista käyttää monipuolisesti kalavesien ja -kantojen hoitoon. Hoitotoimien suunnittelu on osakaskunnille ja kalastusalueille haasteellinen tehtävä, koska norpan lisäksi alueella esiintyy suojelutarpeessa olevia kalalajeja (mm. Saimaan järvilohi, saimaannieriä ja järvitaimen). Erilaisia hoitomenetelmiä tulisi sisällyttää

nykyistä enemmän mm. kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmiin. Osakaskuntien, kalastusalueiden, neuvonnan ja viranomaisten kesken tarvitaan kalavesien hoitoon liittyvää yhteistyön tehostamista.

Toimenpide-esitys:

6. Jos kalastuksen kevätrajoitusta toteutetaan sopimusmenettelyllä, osakaskunnille norpansuojelualueista maksettava sopimuskorvaus toivotaan suunnattavan monipuoliseen kalavesien ja –kantojen hoitoon sekä tehokkaaseen valvontaan. Hoitomenetelmistä annetaan osakaskunnille asiantuntija-apua kalataloushallinnon, neuvonnan ja tutkimuslaitosten yhteistyönä. Hoitotoimien suunnittelussa otetaan erityisesti huomioon Saimaan järviolohi, saimaannieriä, harjus ja järvitaimen.

5.7 Tutkimus ja seuranta sekä suojelun kehittämistarpeet ja seuranta

Saimaannorpan esiintymisalueen kalataloutta koskevat tilastoluvut on johdettu RKTL:n tekemien vapaa-ajankalastusta koskevien kyselytutkimusten tuloksista. Tutkimuksia ei ole erikseen kohdennettu saimaannorpan esiintymisalueille ja niitä voidaan pitää vain suuntaa-antavina. Maa- ja metsätalousministeriön antaman asetuksen ja kevätrauhoituksen vaikutuksista kalastukseen tiedetään hyvin vähän. Siksi tutkimuksen kohdentamisella saimaannorpan esiintymisalueen kalastukseen on suuri tarve.

Kalastusrajoitusten vaikutusten seuranta on tärkeää myös sen vuoksi, että säännösten muuttamiseen on tarvittaessa reagoitava nopeasti esim. norppakannan tilassa tapahtuneiden muutosten seurauksena. Saimaannorppakannan tilaa ja kannan kehitystä on seurattu jo yli kahden vuosikymmenen ajan pääasiassa samoilla menetelmillä, joita on kehitetty koko ajan tarkemmiksi. Seurantaryhmä tukee kannanarviointimenettelyä, mutta pitää tärkeänä, että menetelmien edelleen kehittämiseen kiinnitetään huomiota.

Kalastusrajoitukset vaikuttavat myös ihmisten toimintaan ja käyttäytymiseen. Pyydysten ja pyyntimenetelmien muuttumisella on taloudellisia vaikutuksia, kun pyydyksiä ja pyyntimateriaalia joudutaan kehittämään, hankkimaan ja uusimaan. On opittava kalastamaan uusilla menetelmillä, mahdollisesti opittava rakentamaan uusia pyydyksiä, etsittävä uusia kalapaikkoja jne. Siitä, missä määrin tällaista tapahtuu, ei ole arvioita. Kalastusrajoitusten taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten selvittäminen on tärkeää saimaannorpan suojelun aiheuttaman kokonaiskuvan saamiseksi. Tähän aihealueeseen liittyy myös saimaannorpan imagon sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat. Myöskään vaikutuksia kalastoon, eri kalalajeihin, ei ole tutkittu. Jotkut lajit hyötyvät rajoituksista, mutta on lajeja, joiden tehokas kalastaminen olisi vesialueiden kalapopulaatioiden tasapainoisen kehityksen kannalta biologisesti perusteltua.

On tärkeää, että yllä mainituista asioita kootaan tietoa säännöllisesti ja suunnitelmallisesti. Maa- ja metsätalousministeriö on jo syksyllä 2009 myöntänyt RKTL:lle ja ProAgra Etelä-Savolle määrärahoja kalastusvaikutusten tutkimiseksi. Seurantaryhmän korostaa, että rajoitusten kalastusvaikutusten tutkiminen ja seuraaminen on ensisijaista, säännöllistä ja määrääjain uusittavaa. Myös muille tutkimuksen osa-alueille tulee suunnata resursseja riittävässä määrin niin tutkimusprojekteina kuin myös opinnäytteinä.

Seurantaryhmä pitää tärkeänä, että jatkossakin on olemassa laajapohjainen seurantaryhmä, joka seuraa ja analysoi toteutettujen kalastus- ja norppatutkimusten sekä kehittämishankkeiden tuloksia sekä tekee norppasuojelun ja kalastuksen yhteensovittamiseksi kehittämissesityksiä. Tämä edesauttaa saimaannorppakannan suojelun ja kalastuksen joustavaa kehittämistä muuttuvien olosuhteiden yms. tarpeiden mukaan. Kuolleiden norppien kuolemansyiden tutkimuksia jatketaan nykyisen käytännön mukaisesti elintarviketurvallisuusvirastossa (EVIRA).

Tulevaisuutta on vaikea ennustaa, eikä ole varmaa, että vuosina 2009 – 10 tehtyjen ja tehtävien kalastuksen rajoituspäätösten vaikutuksista saimaannorppakanta lähtisi välittömästi kasvamaan. On myös varauduttava tilanteeseen, että kanta edelleen taantuu. On pohdittava uusia tai tehostettavia toimenpiteitä saimaannorppan suojelun ja kalastuksen yhteensovittamiseksi. Vaikka norppakanta lähtisi kasvuun ja levittäytyisi uusille alueille, se tarvitsee pitkäjänteistä suojelua turvakeen vielä kauan aikaa. Myös taloudelliset vaikutukset on pitkällä tähtäyksellä otettava huomioon.

Seurantaryhmän työn aikana on noussut esille monia norppan suojeluun liittyviä tutkimusaiheita ja tietotarpeita, joiden tarkastelu ei suoranaisesti kuulu seurantaryhmälle annettuun tehtävänkuvaan. Seurantaryhmä ei anna näistä aiheista toimenpide-esityksiä, mutta tuo esille seuraavat keskusteluissa ja lausunnoissa esille nousseet aihealueet:

- saimaannorppan talviekologia muuttuvissa olosuhteissa,
- lisääntymisalueiden välinen geenivirta,
- ihmislähtöisten häiriöiden vaikutukset,
- tutkimus- ja seurantamenetelmien kehittäminen ja
- petoeläinten vaikutukset (erityisesti ilmaston lämmetessä).

Seurantaryhmällä on hyvin laaja ja selkeä näkemys, että tutkimus auttaa norppan suojelua. Tällä hetkellä norppatutkimus perustuu suurelta osin yksittäisten rahoittajien usein hyvin lyhytkestoiseen hankerahoitukseen. Saimaannorppan suojelun tärkeydestä johtuen tilannetta ei voida pitää hyväksyttävänä. Kun saimaannorppaa arvotetaan erityisesti suojeltavana lajina, on tarvetta luoda nykyistä huomattavasti vakaampi ja pitkäjänteisempi tutkimusrahoitus, josta päävastuun kantaa valtio.

Saimaannorppan elinympäristöön ja sen olosuhteisiin vaikuttavat monet muutkin tekijät, kuten rakentaminen, maastoliikenne, Saimaan juoksutus jne, joiden tarkasteluun seurantaryhmän toimeksianto ei suoranaisesti liity. Saimaannorppa on luonnonsuojeluasetuksen (160/1997) liitteessä 4 mainittu erityisesti suojeltava laji. Luonnonsuojelulain (1096/1996) 47 §:n mukaan ympäristöministeriön on tarvittaessa laadittava ohjelma erityisesti suojeltavan lajin kannan elvyttämiseksi. Ympäristöministeriö tulee keväällä 2010 asettamaan laajapohjaisen työryhmän laatimaan norppan suojeluohjelman .

Toimenpide-esitys:

7. Saimaannorppan suojelun perusteella annettujen kalastusrajoitusten vaikutuksista ammatti- ja vapaa-ajankalastukseen tulee tehdä perusteellinen selvitys ja seurata tilannetta määräväleillä (esim. 5 vuoden välein). Tutkimuksia tulee suunnata rajoitusten vaikutuksiin kalastoon sekä niiden sosiaalisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin varmistamalla riittävät resurssit alan tutkimuslaitoksille.

8. Kehitetään kansalaisten tekemien norppahavaintojen hyödyntämistä norppakannan arvioinnissa.

9. Saimaannorpan suojelemiseksi tehtyjen kalastuksen rajoitustoimenpiteiden arvioimiseksi asetetaan seurantaryhmä, joka kokoontuu vähintään kerran vuodessa. Seurantaryhmä arvioi norpansuojelun ja kalastuksen yhteensovittamiseen liittyvien tutkimushankkeiden tulosten hyödynnettävyyttä sekä kehittämishankkeiden ja toteutettujen yhteensovittamistoimenpiteiden vaikuttavuutta ja tekee esityksiä sekä suojelusta että kalataloudesta vastaaville viranomaisille asiantilan parantamiseksi ja uudelleen kehittämiseksi.

10. Saimaannorpan suojelututkimukselle on osoitettava riittävä perusrahoitus.

5.8 Suojelun kustannusten rahoittaminen

Ympäristöministeriö on antanut Metsähallituksen vastuulle saimaannorpan suojeluun ja kannan hoitoon liittyvät tehtävät, joita ovat erityisesti norppakannan seuranta, kalastuskuolleisuuden ehkäisy ja lisääntymisalueiden turvaaminen. Metsähallitus on solminut ympäristöministeriön rahoituksella osakaskuntien kanssa sopimuksia vaarallisten pyydystyypin käytön rajoittamisesta keväisin. Vuoden 2009 alussa sopimuksia oli 518 km² ja 2010 tammikuun 26. päivänä noin 1 382 km². Yhteensä alueen pinta-ala oli tammikuun lopulla noin 1 475 km², josta valtion vettä on noin 88 km². Lisäys on saatu aikaan rahoituksen lisäämisellä sekä mittavalla sopimusten hankinnalla Metsähallituksen sekä Etelä-Savon ProAgria kalatalouskeskuksen ja maakuntaliiton yhteistyönä. Kalastusrajoituksista maksettavat sopimuskorvaukset toteutetaan vuodesta 2010 alkaen maa- ja metsätalousministeriön pääluokasta osoitetuilla varoilla ja niiden korvaussumma tulee olemaan suurimmillaan noin 300 000 euroa.

Metsähallitus käytti vuonna 2008 kalastusrajoitussopimusten maksamiseen ja valmisteluun noin 142 000 euroa (sopimuskorvausten osuus 86 000 euroa) ja vuonna 2009 noin 238 000 euroa (sopimuskorvausten osuus 138 000 euroa). Tämän lisäksi kalatalouskeskuksen hankkeessa on käytetty vuonna 2009 noin 40 000 euroa. Kalastusrajoitusalueiden laajentaminen ja niihin liittyvien sopimusten valmistelu merkitsi huomattavaa lisätyöpanosta vuonna 2009. Vuoden 2009 toisessa lisätalousarviossa Metsähallitukselle myönnettiin tähän tarkoitukseen 60 000 euron kertamääräraha momentille 35.10.52, loput katettiin perusrahoituksesta.

Pesälaskentaan ja vastaaviin norppakannan suojelu- ja seurantatehtäviin käytettiin vuonna 2008 noin 110 000 euroa ja edelleen vuonna 2009 noin 100 000 euroa, mikä tulee säilymään tulevana vuosina ennallaan. Nämä kustannukset maksetaan ympäristöministeriön Metsähallitukselle luonnonsuojelutehtävien hoitoon osoittamista määrärahoista (momentti 35.10.52 Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät).

Sopimuskorvaukset maksetaan vuodesta 2010 alkaen maa- ja metsätalousministeriön kautta momentilta 30.63.50 Metsähallituksen eräät julkiset hallintotehtävät. Vuoden 2010 talousarviossa on siirretty ympäristöministeriön momentilta 35.10.52 yhteensä 86 000 euroa maa- ja metsätalousministeriön momentille 30.63.50 tätä tarkoitusta varten. Momentin päätösosassa todetaan, että saimaannorpan suojeluun liittyvistä vesialueiden

omistajille maksettavista sopimuspalkkioista (=sopimuskorvaus) aiheutuvien menojen maksamiseen voidaan käyttää enintään 360 000 euroa. Tästä määrärahasta em. 86 000 euroa sekä eduskunnan myöntämä 130 000 euron lisämääräraha vuodelle 2010 on tähän tarkoitukseen kohdennettua määrärahaa, joten Metsähallitus joutuu ottamaan tämän yli menevän osuuden (vuonna 2010 noin 80 000 euroa ja vuodesta 2011 alkaen noin 210 000 euroa) muista ko. momentin määrärahalta toteutettavista tehtävistä, käytännössä retkeily-yms. alueiden palveluiden ylläpidosta ja huollosta. Määrärahan tarve säilyy samansuuruisena tulevina vuosina, mikäli norpan suojelu toteutetaan jatkossakin vapaaehtoisilla kalastuksen rajoitussopimuksilla ja maksamalla niistä korvaus osakaskunnille.

Suunniteltuun valtuuteen rajoittaa kalastusta asetuksella liittyvä mahdollisuus hakea korvausta rajoitusten aiheuttamasta merkityksellisestä haitasta. Myös asetusvaihtoehtoon liittyvät siten (sopimuskorvauksille vaihtoehtoisia) kustannuksia. Korvausoikeuden toteutuminen koskisi lähinnä poikkeuksellisia tilanteita. Pääsääntöisesti rajoitusten vaikutusten arvioidaan olevan yleisiä ja kohdistuvan tasapuolisesti samassa asemassa oleviin henkilötahoihin, eikä korvausvelvollisuus tällöin yleensä aktualisoidu.

Vertailukohtana arvioinnissa voidaan käyttää luonnonsuojelulain 53 §:n valmisteluaineistoa ja sen mukaista korvauskäytäntöä. Arvioitaessa aiheutuvaa haittaa suhteessa maanomistukseen, on epätodennäköistä, että merkityksellisen haitan kynnyks ylittyisi verkkokalastuksen määräaikaisten rajoitusten vuoksi. Absoluuttisen haitan näkökulmasta merkityksellisen haitan taso lienee 1 000 – 2 000 euron luokassa (KKO 2008:73). Absoluuttisen haitan arviointi nousee oleelliseksi esimerkiksi tapauksissa, joissa vahingonkärsijällä on ainoastaan vuokraoikeuteen perustuva kalastusoikeus rajoituksen kohteena olevalla alueella. Suhteessa erityiseen oikeuteen rajoitus saattaa olla voimakas, muttei kuitenkaan absoluuttiselta arvoltaan merkityksellinen. Sekä suhteellisen että absoluuttisen haitanarviointimallin perusteilla voidaan korvausten maksamisen arvioida jäävän poikkeukselliseksi. Sopimustoimintaan vuosittain varattavaksi esitetyn summan (250 000 €) voidaan siten arvioida riittävän kattamaan mahdollisista korvauksista aiheutuvat kustannukset.

Kalastuksen kehittämishankkeiden rahoitukseen pyritään kohdentamaan Euroopan kalatalousrahaston (EKTR) varoja elinkeinokalatalouden osalta sekä kalatalouden edistämismäärärahoja muiden kalatalouden kehittämishankkeiden osalta.

Saimaannorppa ja kalastus -työryhmä (2008) arvioi ammattikalastukselle aiheutuvan korvauksen olevan vuosittain yhteensä noin 115 000 euroa.

Toimenpide-esitys:

II. Esitetään, että valtion talousarviossa myönnetään 340 000 euron määräraha momentille 30.63.50 (Metsähallituksen eräät julkiset hallintotehtävät) saimaannorpan suojelua varten tehtävien kalastusrajoituskorvausten maksamiseen. Tätä varten tarvittava määrärahalisäys esitetään toteutettavaksi vuoden 2010 osalta lisätalousarviossa (lisästarve noin 100 000 euroa) ja vuodesta 2011 alkaen varsinaisessa talousarviossa lisäämällä 250 000 euron määräraha pysyvästi kehyksiin. Ammattikalastajien korvauksiin luodaan samoin pysyvä menettely.

5.9 Yhteistyö ja tiedottaminen

Saimaannorpan suojelutahot ovat Metsähallituksen johdolla jo pitkään tehneet yhteistyötä saimaannorpan kannanarviointiin liittyvissä jokakeväsissä tutkimuksissa. Viime vuosina pesälaskentoihin on osallistunut yli sata henkilöä, joista suurin osa on paikallisia asukkaita. Kannanarvioinnin lähtökohtana on paikallisten asukkaiden vapaaehtoinen työ ja paikallistuntemukseen perustuva ammattitaito. Kannanarviointimenettely on kehitetty yhteistyönä Joensuun yliopiston, RKTL:n ja Metsähallituksen kesken ottamalla huomioon alan kansainvälinen tutkimustieto ja menetelmän toimivuuden kansainvälinen arviointi. Tärkeintä on, että saimaannorppakanta on jatkuvassa seurannassa ja siitä saadaan samaan menetelmään perustuvat aikasarjat kannassa tapahtuvien muutosten luotettavaan seuraamiseen. Keskeisenä toimijana on lisäksi ollut alueellinen ympäristöviranomaisena, Etelä-Savon ELY-keskus. Seurantaryhmä tukee kehitettyä kannanarviointimenettelyä ja pitää tärkeänä yhteistyön tehostamista pesälaskennoissa ja norppahavaintojen keräämisessä.

Saimaannorpan kannanarviointi ja pesälaskentojen suorittaminen on herättänyt runsaasti kansalaiskeskustelua, joka on paikallisesti pääosin kohdistunut tiedottamisen läpinäkyvyyteen ja paikallisten asukkaiden suurempaan vaikuttamishalukkuuteen. Mm. saimaannorpan tarkkoja pesäpaikkoja ei ole ilmoitettu julkisuuteen. Se kuitenkin perustuu viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999), jonka mukaan salassa pidettäviä viranomaisasiakirjoja ovat mm. sellaiset, jotka sisältävät tietoja uhanalaisista eläinlajeista, jos tiedon antaminen vaarantaisi kyseessä olevan eläinlajin suojelun. ELY-keskukset voivat harkintansa mukaan luovuttaa tietoja. Arvioitaessa hankkeiden ja suunnitelmien vaikutuksia saimaannorpan suojeluun, ovat pesäpaikkojen sijainnit riittävällä tarkkuudella käytettävissä, jotta voidaan tehdä päätöksiä, joilla ei heikennetä saimaannorpan suojelua.

Asiantuntijat tarvitsevat kansalaisilta saatavaa tietoa. Samalla tulee kehittää myös menetelmiä, joilla tietoa voidaan hyödyntää. Eräs konkreettinen keino on nimetä alueelliset yhdyshenkilöt norppahavaintojen keräämiseksi petoyhdyshenkilöiden tapaan. Nykyisin osa vapaaehtoisista pesälaskijoista toimii kuten norppayhdyshenkilö. Mökkiläiset ja muut paikalliset asukkaat tarvitsevat myös tietoa ja ohjeita, miten toimia saimaannorpan suhteen eri tilanteissa. Tässä taas asiantuntijat voivat auttaa.

Toimenpide-esitys:

12. *Saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittamisessa tehostetaan yhteistyötä Metsähallituksen, paikallisten toimijoiden (mm. kalatalouden organisaatiot, kalastajat, aluehallintoviranomaiset), suojelu- ja kalatalouden neuvontajärjestöjen ja tutkimuslaitosten välillä.*

13. *Paikallisia asukkaita on osallistunut jo pitemmän aikaa yhteistyöhön Metsähallituksen ja suojelutahojen kanssa erityisesti kevättalvisissa pesälaskennoissa. Tätä yhteistyötä ylläpidetään ja kehitetään.*

14. *Saimaannorpan esiintymisalueelle nimetään tarpeellinen määrä alueellisia yhdyshenkilöitä norppahavaintojen keräämistä varten.*

15. Metsähallituksen tulisi järjestää vuosittain tiedotustilaisuus kalastusalueille ja osakaskunnille norppakannan tilasta ja mahdollisista uusista tutkimustuloksista. Mm. kannanarviointien yhteydessä esitettävien tunnuslukujen laskentaperusteista ja norpan kuolemansyistä tiedotetaan selkeämmin.

16. Kalastajille ja muille vesillä liikkujille laaditaan selkeät ohjeet, miten toimitaan, että vältetään norppien tarpeeton häirintä ja kalanpyydyskuolemat, ja miten tulee toimia, jos löytää kuolleen norpan. Ohjeista laaditaan esite, joka jaetaan norpan esiintymisalueella liikkujille kalastajille luvanmyynnin yhteydessä. Esitettä jaetaan myös muille vesillä liikkujille. Lisäksi esite julkaistaan sidosorganisaatioiden internetsivuilla ja neuvontajärjestöt välittävät tietoa kalastajille.

5.10 Valvonta

Kalastuksen valvontaa toteuttavat kalastusviranomaiset, liikkuva poliisi, Metsähallituksen erävalvojat sekä kalastusalueiden ja osakaskuntien valvojat. Käytännössä eniten valvontatyötä saimaannorpan esiintymisalueella tekevät liikkuva poliisi ja Metsähallituksen erävalvojat, jonkin verran myös kalastusalueiden ja osakaskuntien valvojat. Periaatteessa kaikki valvontaviranomaiset ovat velvollisia valvomaan kaikkia kalastusta koskevia säädöksiä, mutta käytännössä jokainen taho valvoo pääasiassa itse tekemiään kalastuksen säätelypäätöksiä. Liikkuvan poliisin valvonnan painopiste on kalastuksenhoitomaksun ja lääninkohtaisen viehekortin valvonnassa, mutta poliisi suorittaa pyydettyä valvontaa myös yhteistyössä muiden valvojien kanssa.

Osakaskuntien ja kalastusalueiden valvojille on järjestetty kursseja ja valvojaksi nimittäminen on edellyttänyt voimassa olevan kalastuslain mukaan kalastuksen valvojan valan tai vakuutuksen tekemistä. Kalastuslain kokonaisuudistuksessa valvontasäädöksiä tiukennetaan. Uudessa lakiehdotuksessa kalastuksenvalvojien asemaa ja toimivaltuuksia on pyritty selkeyttämään nykyisestä. Ehdotuksen tavoitteena on ajanmukaistaa kalastuksenvalvontatoiminnan oikeudellinen sääntely sekä lisätä kalastuksenvalvojien ammattitaitoa koulutuksen avulla. Lakiehdotuksen mukaan kalastuksenvalvojan toimivaltuus olisi määräaikainen ja valvojan kortin myöntäisi ELY-keskus.

Osakaskuntien ja kalastusalueiden valvojat suorittavat yleisvalvontaa kalastusta koskevien säännösten ja määräysten noudattamiseksi, mutta valvonta painottuu yleensä oman toimialueen erityissäännöksiin. Yhteistyön tehostaminen on tärkeää ja sitä tarvitaan erityisesti nyt, kun saimaannorpan suojelemiseksi määritettävien kalastuksen rajoitusalueiden pinta-ala lisääntyy huomattavasti. Tämä koskee erityisesti kevätrajoitusten valvontaa. Valvonnan tehostamiseksi saimaannorpan esiintymisalueella tarvitaan yhteistä valvontasuunnitelmaa, jossa tulee tarkastella myös valvonnan kustannuksia ja resurssitarpeita kummassakin kalastuksen kevätrajoitusvaihtoehdossa (sopimusvaihtoehto – asetusvaihtoehto).

Toimenpide-esitys:

17. Saimaannorpan esiintymisalueen kalastuksen rajoituspäätösten tehokkaan valvonnan toteuttamiseksi laaditaan yhteistyöhankkeena valvontasuunnitelma, jossa otetaan huomioon poliisin, Metsähallituksen, kalastusalueiden ja osakaskuntien suorittama valvonta.

6 Kirjallisuus

Anon. 2008: Saimaannorppa ja kalastus –työryhmän raportti. – Etelä-Savon TE-keskuksen raportteja 7/2008. 18 s ja 3 liitettä.

Anonymous. 1992. Proposed Rules; Endangered and Threatened Species; Saimaa Seal. - In: Federal Register, Dep. Comm., NOAA, 55, 244:60162-60164.

Anonymous. 1993. Rules and Regulations; Endangered and Threatened Species; Saimaa Seal.- In: Federal Register, Dep. Comm., NOAA, 58, 86:26920-26921.

Haapanen, A. 1966. Saimaa seal, in. litt. 20.12.1996. - In: Simon, N. (ed.) Red Data Book, Volume 1-Mammalia. IUCN. Lausanne, Switzerland. MA/105.

IUCN 2009. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2009.2. < www.iucnredlist.org>. Downloaded on 18 December 2009.

Euroopan Unionin Luontodirektiivi:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:FI:HTML>

Euroopan Unionin Luontodirektiivin Liite IV suomeksi:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=72772&lan=FI>

Ns. Bernin sopimus:

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/104>.

Saimaannorppan suojelun strategia 2009 - 2011

Asia: Eriävä mielipide Saimaannorppa ja kalastus -seurantaryhmän II raporttiin

On hyvä, että työryhmä perustettiin. Saimaannorppa on yksin Suomen vastuulla oleva kotoperäinen nisäkäs. Sen kanta on geneettisen riskiarvioinnin vähimmäismäärän alapuolella ja pienentynyt. Ilmastonmuutos lisää saimaannorppan ongelmia entisestään.

Työryhmän tavoitteena on kasvattaa saimaannorppan kanta äärimmäisen uhanalaisesta elinvoimaiseksi. Välitavoite on 400 norppaa vuoteen 2020 mennessä (Saimaannorppan suojelustrategia 2009-2011). Lähivuosina lisääntymisikään on tulossa poikkeuksellisen pienet ikäluokat.

Luonnonsuojeluliiton näkemyksen mukaan tässä tilanteessa on noudatettava varovaisuusperiaatetta. Nyt ei ole varaa menettää norppia kalastuksen sivusaaliina.

Työryhmän esittämät toimenpiteet eivät riitä vähentämään saimaannorppan sivusaaliskuolleisuutta tasolle, jolla sukupuuton uhka olennaisesti pienenee ja välitavoite sekä suotuisan suojelun taso saavutettaisiin.

Tutkijoiden arvioiden mukaan keskimäärin puolet kuuteista kuolee vuosittain verkkoihin. Raportissa määritetty ydinalue (raportin liite 3) jättää liian paljon kuuttien liikkumisalueita rajoitusten ulkopuolelle. Lisäksi kalastusrajoitussopimusten rajoittaminen kahden ja puolen kuukauden aikaan sallii ratkaisuna edelleen jopa puolet nykyisestä lähes kymmenen prosentin vuotuisesta sivusaaliskuolleisuudesta.

Kalastuksen kevät rajoitukset

Työryhmä määrittelee rajoituspinta-alan tarpeeksi 1500 km², jota ainoastaan suositellaan tarvittaessa laajennettavaksi. Kuitenkin 1500 km²:n alue tiedetään jo nykytiedon perusteella varmuudella liian suppeaksi.

Luonnonsuojeluliiton mielestä kalastuksen kevät rajoitusalue tulee muodostaa kalastuslain nojalla valtioneuvoston antamalla asetuksella heti, kun kalastuslain osauudistus sen mahdollistaa. Alue on muodostettava vähintään raportissa esitetyille kuuttien liikkumisalueille kattaen noin 2000 km² (raportin liite 4). Jos kanta ei lähde 2010-2011 selvään kasvuun, kieltä tulee laajentaa eräin poikkeuskin koko Saimaata koskevaksi kunnes välitavoitekanta saavutetaan. Lisäksi samalla on tarkistettava myös rajoitusajan riittävyys. Kun välitavoitekanta on saavutettu, on verkkokalastusta edelleenkin säädeltävä niin, että verkkohukummilta vältytään.

Yhteenveto

Luonnonsuojeluliitto ei voi hyväksyä muuta kuin sivusaaliskuolleisuuden lähes kokonaan poistavat toimenpiteet, kun kyseessä on äärimmäisen uhanalainen nisäkäskanta, joka on kokonaan Suomen vastuulla. Tätä tavoitetta raportin toimenpide-esitys numero 1 ei täytä.

Luonnonsuojeluliitto katsoo, että saimaannorppan suojelun laiminlyönneillä sekä Natura 2000-alueilla että niiden ulkopuolella rikotaan luontodirektiivin artikloja 6 (kohdat 2 ja 3) sekä 12 (kohta

4).

Näin ollen alueellisesti ja ajallisesti riittävät kalastusrajoitusalueet tulee muodostaa asetuksella heti, kun se on mahdollista.

Lisäksi viittaamme Suomen luonnonsuojeluliiton lausuntoihin ja kanteluun:

- Lausunto MMM:lle Saimaannorppa ja kalastus -työryhmän raportista 2.2.2009

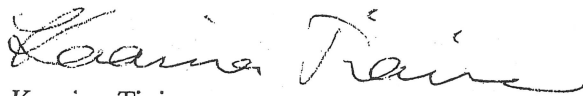
(<http://www.sll.fi/tiedotus/lausunnot/liitto/2009/saimaannorppa-kalastus-020209>)

- Kantelu Suomen tasavaltaa vastaan EY:n luontodirektiivin rikkomisesta saimaannorpan suojelun laiminlyönneillä 29.6.2009 (<http://www.sll.fi/tiedotus/lausunnot/liitto/2009/sll-ec-saimaannorppa-290609/?searchterm=kantelu>)

- Lausunto kalastuslain muutosesityksestä 20.11.2009

(<http://www.sll.fi/tiedotus/lausunnot/liitto/2009/sll-mmm-kalastuslaki-201109>)

Helsingissä 27.1.2010

Kaarina Tiainen

aluepäällikkö

Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

Liite 1. Saimaannorppakannan nykytilan selvitys

Maa- ja metsätalousministeriön 4.6.2009 asettaman seurantaryhmän saimaannorpan suojelemiseksi tehtyjen kalastusrajoitustoimenpiteiden vaikutusten arvioimiseksi ja kehittämiseksi pyytämä katsaus saimaannorppakannan tilaan.

Saimaannorpilla havaittiin poikkeavan vähän kuutteja

Tero Sipilä ja Tuomo Kokkonen
Metsähallitus, Etelä-Suomen Luontopalvelut
Akselinkatu 8, 57130, Savonlinna.
26.01.2010

JOHDANTO

Saimaannorppakannan järjestelmällinen seuranta aloitettiin 1980. Nykyisin kannan seurannasta ja käytännön hoidosta vastaa Ympäristöministeriön tulohajauksessa Metsähallituksen Luontopalvelut. Toiminnassa ovat mukana alueelliset ympäristökeskukset (ESA, KAS, PKA; PSA), Itä-Suomen yliopisto, Etelä-Savon Maakuntaliitto ja Pro Agria sekä mm. luonnonsuojelujärjestöt, joista WWF on jatkuvasti ollut mukana kenttätöissäkin. Maa- ja metsätalousministeriöllä on tärkeä rooli saimaannorppakannan hoidossa, koska kalastus- ja vesi (säännöstely) asiat kuuluvat sen hallinnonalalle. Vastaava taustaselvitys tehtiin vuonna 2008 maa- ja metsätalousministeriön 25.8.2008 asettamalle *Saimaannorppa ja kalastus –työryhmälle* (Etelä-Savon TE-keskus 2008).

Saimaannorpan suojelustrategian päämääränä on saimaannorpan suotuisan suojelutason saavuttaminen, jolloin norppa pystyy pitkällä aikavälillä säilymään elinvoimaisena kaikilla nykyisillä esiintymisalueillaan sekä levittäytymään aikaisemmille esiintymisalueilleen. Kalapyydyskuolleisuuden ehkäiseminen on selkein konkreettinen keino vähentää saimaannorppien kuolleisuutta. (Anon. 2008). Saimaannorppa on nyt uhanalaisempi kuin koskaan aiemmin ja Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto IUCN on muuttanut saimaannorpan uhanalaisuusluokitusta tasosta EN (Endangered) tasoon CR (Critically Endangered ja vastaava muutos on tulossa Suomen uuteen kansalliseen uhanalaisuusluokitukseen (henk. koht. Aulikki Alanen). Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) merinisäkäsekologian työryhmä (WGMME) kehotti vuoden 2008 raportissaan Euroopan Unionille Suomea noudattamaan saimaannorpan suojelussa nykyistä paremmin habitaattidirektiiviä. Euroopan lainsäädännön mukaan jäsenvaltio sitoutuu erityisen uhanalaiseksi todettujen nk. 4a lajien vahinkokuolleisuuden ehkäisemiseen, jotta ne eivät haittasi populaatiota (ICES 2008).

Saimaannorpan ekologiaa on tutkittu laajasti ja tutkimustieto antaa hyvän pohjan norppakannan hoitotoimille. Saimaannorppaa uhkaa kalanpyydyskuolleisuus sekä pesinnän ja lisääntymisen häiriintyminen. Muilla tekijöillä, kuten ympäristömyrkyillä, ei ole havaittu olevan vaikutusta kannan kehitykseen (mm. Sipilä & Hyvärinen 1998). Viime vuosina Joensuun yliopistolla tehty telemetriatutkimus on antanut uutta tietoa nuorten kuuttien ja aikuisten norppien liikkeistä. Tutkimuksen mukaan norppien liikkumisalue avovesiaikana on huomattavan laaja (Viljanen & Niemi 2009). Uusi tutkimus tuo tärkeää taustatietoa kannan hoidolle.

Ilmaston muuttuminen ja siitä johtuvat pesintä- ja lisääntymisolojen heikentyminen on muodostanut uuden vakavan uhkatekijän, jolla on voimakkaita negatiivisia vaikutuksia kaikkiin jäästä riippuvaisiin eriytyneisiin hyljekantoihin (Jussi *ym.* 2007). Ilmaston lämpenemisen pysäyttäminen tulee kestämään suhteellisen pitkän ajan, liian pitkän ajan, jotta ilmaston ”normalisoitumisella” voitaisiin ehkäistä muutoksen haitalliset vaikutukset pieneen ja erittäin uhanalaiseen norppakantaan. Epävakaiden pesimäolojen aiheuttamaa

kuuttikuolleisuuden negatiivista vaikutusta saimaannorppakantaan voidaan kompensoida tehostamalla kalanpyydyskuolleisuuden ehkäisemistä (mm. Sipilä & Kokkonen 2008, ICES 2008).

SAIMAANNORPPAKANNAN KOON MUUTOKSISTA

Saimaan luontaiseksi (pristine population) kannan kooksi on arvioitu n. 6000 norppaa (Sipilä & Koskela 2003). Lähinnä tapporahatilaston ja populaatiodynamiikan avulla on taaksepäin laskettu kannan kokoarvion mukaan 1800-luvun lopulla kannassa todennäköisesti oli hieman alle 1000 norppaa (Kokko *ym.* 1999). Jälkikäteen mm. Ilkka Koiviston kenttäaineistosta ja IUCN-raportista (1966) tehtiin arvio, jonka mukaan Saimaalla oli 200 – 400 norppaa 1960-luvulla (Anon 1966, Koivisto & Paasikunnas 1971, Sipilä *ym.* 1990).

Vuoden 1990 arviota voidaan pitää ensimmäisenä riittävän laajaan aineistoon perustuvana ja tällöin keskimääräiseksi talvikannaksi arvioitiin n. 190 hyljettä (Sipilä 2003). Tästä kanta kasvoi ollen n. 280 norppaa vuonna 2005. Osa havaitusta kasvusta etenkin 1990-luvulla selittyy tehostuneella laskennalla ja parantuneella pesäalueiden tuntemuksella. Pitkän jakson 1990–2005 kasvukerroin on kuitenkin vain 1.026, vastaten vain n. 2,5 % kannan kasvua vuosittain. Kannan kasvu on 2000-luvulla taantunut; jaksolla 2000–2006 kasvukerroin oli vain 1.018. Viiden vuoden aikana (2003–2007) kasvukerroin on ollut vain 1.005 eli tuolla jaksolla kannan kasvu oli lähes pysähtynyt (Sipilä *ym.* 2005, Sipilä & Kokkonen 2008). Viimeisen viiden vuoden kasvukerroin 2004–2008 on vain 0.994. Talvikanta vuoden 2008 lopussa Saimaassa oli n. 260 norppaa.

Saimaannorppakannan ekologisen analyysin mukaan pesimäalueet, joilla on vain muutama synnyttävä naaras, ovat suuressa vaarassa autioitua jo yksin sattumatekijöiden vuoksi (Ranta & Lundberg 2006). Saimaalla vaarallisin sattumatekijä on synnytysikäisen naaraan kuolema. Pitkäikäisen, hitaasti lisääntyvän eläinlajin pienikin ylimääräinen kuolleisuuden lisäys voi koitua kohtalokkaaksi (mm. Järvinen & Miettinen 1996).

Heikoimmin on käynyt Pyhäselällä, jossa hylkeet ovat lähes kadonneet (Taulukko 1). Vuonna 1966 arvioitiin alueella olleen 40 - 50 norppaa ja keväällä 1977 n. 20 - 40 norppaa (Sipilä 1991). Vielä 1982 alueella syntyi 5 kuuttia ja viimeinen kuutti syntyi vuonna 1995. Vastaavasti Orivedellä havaittiin kevättalvella 2009 yksi kuutti, edellinen havainto oli vuodelta 2003, myös Oriveden aluetta uhkaa autioituminen (Taulukko 2). Näiden pesimäalueiden autioituminen vastaa Rannan ja Lundbergin (2006) ekologista arviota – sattumatekijän osalta. Molemmilla alueilla on ollut vapaaehtoiset kalastusrajoitukset 15.4 – 30.6 syntymäpaikoilla lähes 30 vuoden ajan sekä kalastuslain mukaiset maa- ja metsätalousministeriön asettamat pyydystyypirajoitukset vuodesta 1999. Kannan hoito ei ole ollut alueilla riittävän tehokasta; mm. keväiset verkkokalastuksen rajoitukset ovat olleet liian suppeita verrattuna vieroituskäisen poikasen elinpiirin laajuuteen. Tähän viittaa Joensuun yliopiston meneillään oleva tutkimus kuuttien liikkumisalueista 15.4 – 30.6. (Viljanen & Niemi 2009), vastaten tutkimusryhmän uutta tutkimusta saimaannorppien sosiaalisuudesta ja ääntelystä (Rautio *ym.* 2009)

Saimaannorppakannan hoidon arvioinnissa painotettiin, että pitkällä aikajänteellä on keskeistä suojella mahdollisimman hyvin alueet, joilla on useita synnyttäviä naaraita (Ranta & Lundberg 2006). Kannan kasvuvaiheessa 1990–2004 havaittiin, että myös keskeisellä saimaannorppa-alueella Haukivedellä kannan hoitotoimet eivät ole olleet riittäviä – kannan kasvu on ollut hidasta (Sipilä *ym.* 2005).

SAIMAANNORPPAKANNAN VIIMEAIKAISESTA KEHITYKSESTÄ

Saimaannorppakannan kehitystä seurataan vesistönsittain: jako perustuu Saimaan morfologiaan, kapeiden salmien toisistaan erottamiin vesialtasiin. Morfologia jakaa norppakannan lisääntymisalueisiin (Taulukko 1). Norpat liikkuvat vesialtaiden välillä ja kyse ei ole toisistaan eriytyneistä osapopulaatioista. Silti erittäin todennäköisesti pohjoisimmat ja eteläisimmät norpat eivät ”kohtaa” toisiaan. Tämä pienentää efektiivistä, riippumattomasti lisääntyvää populaatiokokoa (Kokko *ym.* 1998). Yhtenäinen populaatio on lisääntymisensä suhteen tuottoisampi kuin vastaavan kokoinen pirstoutunut saimaannorppakanta.

Kanta pienentyi vuosien 2005 - 2007 välillä. Vuonna 2008 kannan koko ei arvion mukana muuttunut. Vuonna 2009 oli poikkeavan alhainen syntyvyys vain 44 kuuttia (kuva 1, taulukko 2). Havaittu kuolleisuus 24 norppaa oli ns. ”normaali” (kuva 2). Tämä viittaa kuolleisuuden olleen syntyvyyttä suurempi vuonna 2009 ja kannan jälleen pienentyneen vuoden aikana.

Taulukko 1. Saimaannorppakannan koon muutokset 1990–2005, arvioitu synnytyskykyisten naaraiden määrä ja kevään -09 pesäaineiston avulla arvioitu kannan koko vesistön osittain pohjoisesta etelään järjestettynä. *

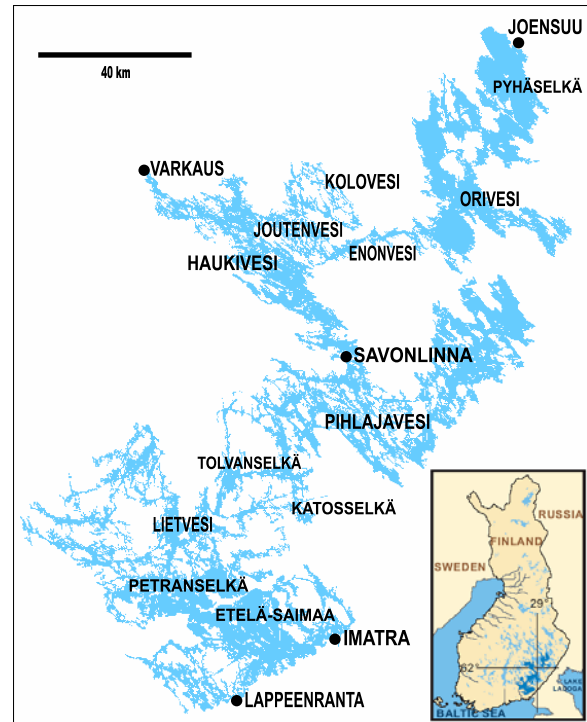
Vesistön osa	Keskikanta vuosittain					Synnyttävät naaraat***
	1990	1995	2000	2005	2009** (2009 pesäaineisto)	2009
Pyhäselkä	13	9	4	2	2 1960-luv. arvio n. 50 yks.	0
Orivesi	14	13	12	10	9 Edellinen kuuttihavainto 2003.	1
Pyö-Eonvesi	7	7	17	12	10	2
Kolovesi	15	15	25	35	19 Syntyvyys lasketut	3
Joutenvesi	16	16	25	35	23 Syntyvyys lasketut	4
Haukivesi	48	49	53	55	59 Kanta kasvava	21
Pihlajavesi	38	43	60	85	80 Hyvä kuuttituotanto 2009	28
Puruvesi	0	0	0	0	2 Kesällä 2009 alueelta kuoli verkkoon aikuinen naaras, joka periaatteessa oli synnytyskykyinen, mutta ei kantava.	0
Tolvanselkä-Katosselkä	16	20	20	15	22	4
Lietvesi	15	10	9	10	10	2
Luonteri	2	2	2	3	4 Alueelta tavattiin kuolleena aikuinen naaras, joka ei ollut synnytyskykyinen	0
Petranselkä	4	6	13	15	21 Kanta kasvava.	6
Ilkonselkä	4	4	3	3	4 Synnytykset loppuivat 1984 ja alkoivat uudestaan 20 05	1
Yhteensä	189	192	242	280	263	72

Lähde: Sipilä ym. 2005 täydennettynä vuosien 2005 ja 2009 aineistoilla.

*Leutojen talvien vuoksi kevään 2006 ja 2007 pesäaineistot soveltuvat huonosti kannan koon arviointiin.

** Pesäaineisto kuvaa kannan kokoa ja jakautumista talven 2008–2009 aikana. Luvussa ei ole mukana kevättalvella 2009 syntyneet poikaset

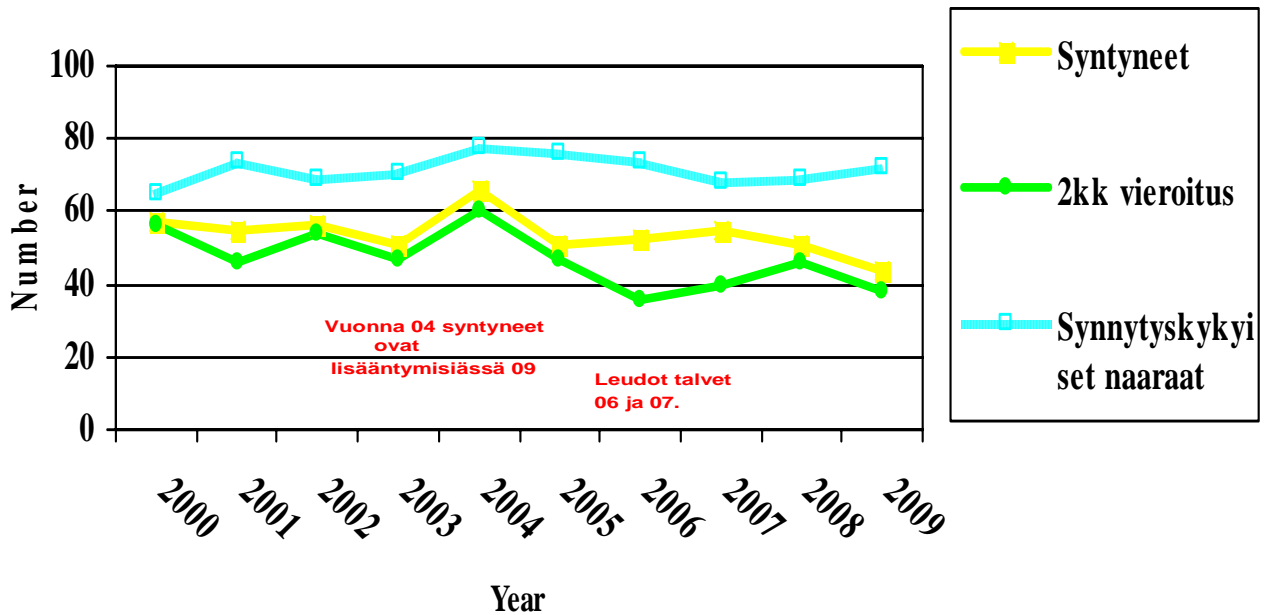
***Synnyttävät naarat on arvio pesimäkaudelta, joten pesimäkauden jälkeen vuonna 2009 kuolleita naaraita ei ole luvusta poistettu.

Taulukko 2. Arvioitu syntyneiden poikasten määrä vuosina 2000–2009 vesistöalueittain.

Vesistön osa	Arvioitu syntyneiden poikasten määrä									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Talvi 2008–09 2009
Pyhäselkä	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Orivesi	3	0	2	1	0	0	0	0	0	1
Pyy-Enonvesi	4	2	4	4	2	2	2,4	1,8	2	1
Kolovesi	4	6	6	4	4	3	3	3,2	2	0
Joutenvesi	8	6	8	4	7	6	7,8	6,4	3	2
Haukivesi	11,8	16	13,8	15	16	13	14	13	17	10
Pihlajavesi	17,8	19,8	15,8	15	26	18,6	19	20,8	16	22
Puruvesi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tolvanselkä- Katosselkä	3	2	1	3	3	3	2	3,6	3	2
Lietvesi	1	0	1	2	3	1	1	1,8	1,8	1
Luonteri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Petranselkä	4	3	4	3	5	3	3	5	5	4
Ilkonselkä	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1
Yhteensä	55,6	54,8	55,6	51	66	50,6	52	55,6	50,8	44

*Leutojen talvien vuoksi mm. kevään 2006 ja -07 pesä- ja poikaslaskenta jäi vajaaksi.. Jos tunnettua synnytyspaikkaa ei ole vuosittaisen laskennan yhteydessä ehditty tarkastamaan, on poikasen syntymän todennäköisyydeksi arvioitu 0,8.

Kuva 1. Synnytyskykyisten naaraiden, syntyneiden kuuttien sekä vieroitusiässä (2 kk) elossa olleiden kuuttien määrä arvioituna pesälaskenta- ja kuolleisuustietojen perusteella.

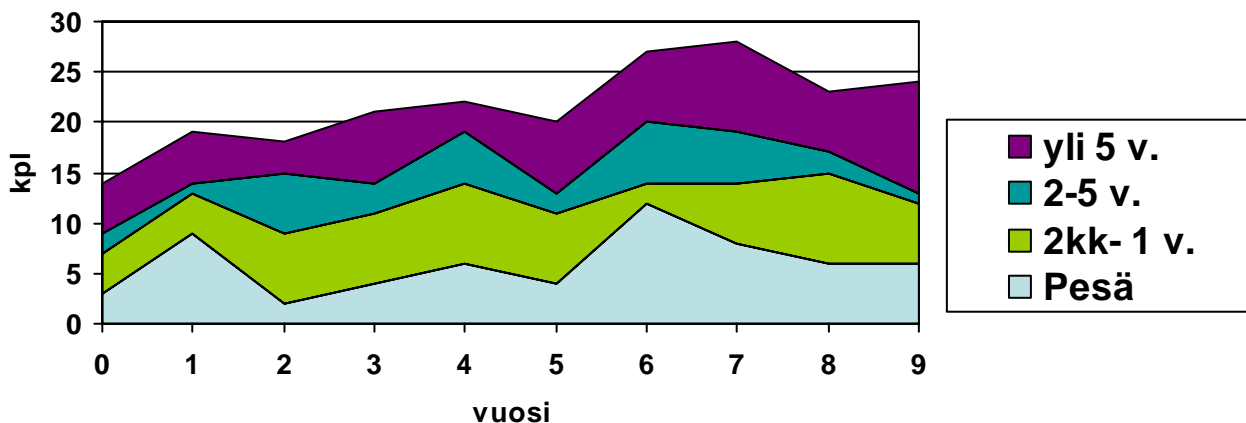
Vuoden 2009 poikkeavan alhainen synnytystulos oli yllättävä, koska vuonna 2004 Saimaalla todettiin ennätyselliset 66 kuuttia, joiden odotettiin sukukypsyyden saavutettuaan lisäävän syntyvien määrää tänä vuonna.

Vuoden 2009 epänormaalin heikolle kuuttituotolle ei ole löydetty yksiselitteistä syytä (Taulukko 2). Pesimäolosuhteet eivät olleet poikkeuksellisen huonot mm. veden pinnan lasku ajoittui maaliskuulle ja sen vaikutukset pesimärantoihin näkyivät vasta huhtikuulla imetyksen loppuvaiheessa. Laskenta onnistui hyvin, Kolovedellä tarkistettiin pesärannat jopa neljään kertaan ja vielä jäiden lähdettyä etsittiin kuutteja. Todennäköisin syy on sattuma, koska kaikki synnytyskykyiset naaraat eivät synnytä joka vuosi. Kolovedelläkin on edelleen synnyttäjiä; pesälaskennassa siellä havaittiin jäällä karvanvaihdossa 14 eri norppaa ja kesällä 2009 sieltä löytyi kuolleena kantava naaras.

Saimaannorppakannan kehitykselle on erittäin harmillista, että viimeisen neljän vuoden aikana keskimäärin vain 40 poikasta on selvinnyt elossa vieroitusikänsä, vastaava luku 2000-luvun alkupuolella on n. 50 kpl. Saimaalla arvioidaan nyt olevan kolme liki perättäistä pientä ikäluokkaa (kuva 1).

Positiivista on, että arvio synnytyskykyisten naaraiden määrästä talvella 2008–09 ei ole laskenut. Tosin synnytyskykyisten naaraiden määrä arvioissa poistuma näkyy viiveellä, ns. alueittaisesta synnyttäjälueellasta poistetaan synnytyskykyinen naaras, jos alueelta löydetään sellainen kuolleena tai jos tutulla synnyttäjälueella ei kolmena peräkkäisenä vuotena ole syntynyt kuuttia. Vastaavasti uusi naaras liitetään luetteloon heti, kun havaitaan uusi synnytyspaikka.

Verrattaessa syntyneiden määrää ja kannan kasvua havaitaan saimaannorppien kuolemista pitkän seuranta-aineiston mukaan n. 40 %. Suurin osa muista kuin pesäkuolleista poikasista tulee tiedoksi yleisön ilmoitusten kautta. Tällä vuosituhanella arvioitu kuolleisuus verrattuna arvioituihin synnytyksiin viittaa kannan pienenemiseen vuosina 2006, 2007 ja 2009 (kuvat 1, 2). Osa kuolleisuuden kasvusta selittyy kasvaneesta norppakannasta – isommassa kannassa on enemmän kuolleisuutta kuin pienessä. Saimaannorppakannassa kuolleisuudesta suuri osa kohdistuu nuoriin. Nuorten kuolleisuuden vähentäminen kasvattaa heti kantaa, mutta näkyy vasta viiveellä syntyvyyden kasvussa.

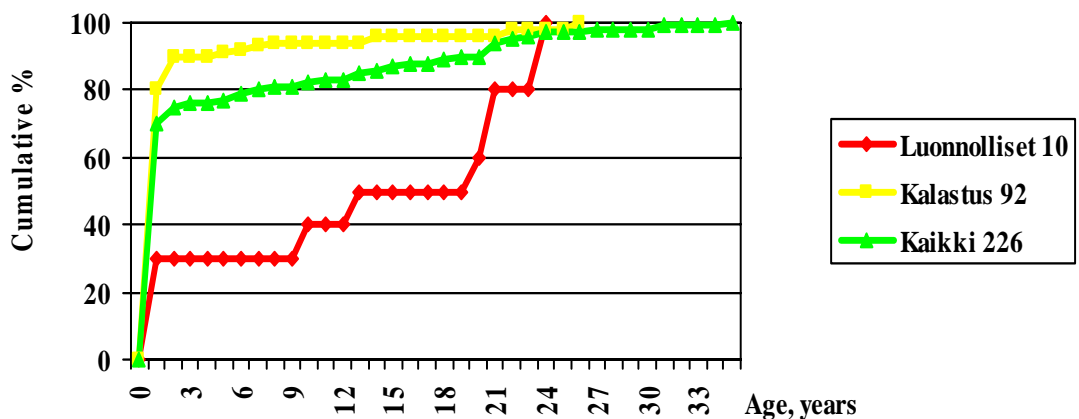
Kuva 2. Saimaannorppakannan havaittu kuolleisuus ikäluokittain 2000 – luvulla.

Huom. Uusimmat tiedot kahdelta viime vuodelta eivät perustu tarkkaan ikämäärytykseen hampaasta, ikä on karkeasti arvioitu norpan koon ja kunnon mukaan. (Lähde: Sipilä & Kokkonen 2008, täydennettynä uusimmalla aineistolla).

Ekologisen riskianalyysin mukaan jo viiden hylkeen lisäkuolema saimaannorppakannassa sen kasvaessa 2 % vuodessa lisää merkittävästi sukupuuton riskiä (Ranta *ym.* 1996). Pienen, erittäin uhanalaisen norppakannan kuolleisuuden seuranta on tärkeää, koska kuolleisuus vaikuttaa suoraan populaatioon ja sen aiheuttamia muutokset näkyvät usein viiveellä syntyvyyden muutoksena. Kuolinsyiden seurannalla voidaan myös arvioida kannan uhkatekijöitä ja hoitotoimien tehoa.

KANNAN UHKATEKIJÖISTÄ JA NYKYISISTÄ HOITOTOIMISTA

Saimaannorppakannassa havaittiin jo 1980-luvulla poikkeavan korkea nuorten hylkeiden kuolleisuus. Keskeinen kuolinsyy oli juuri vieroitettujen poikasten tukehtuminen kalanverkkoihin (mm. Hyvärinen & Sipilä 1983). Kannan ikärakenne oli vääristynyt ja on edelleen poikkeava, johtuen liiallisesta nuorten hylkeiden kuolleisuudesta (mm. Kokko *ym.* 1998, Sipilä 2003).

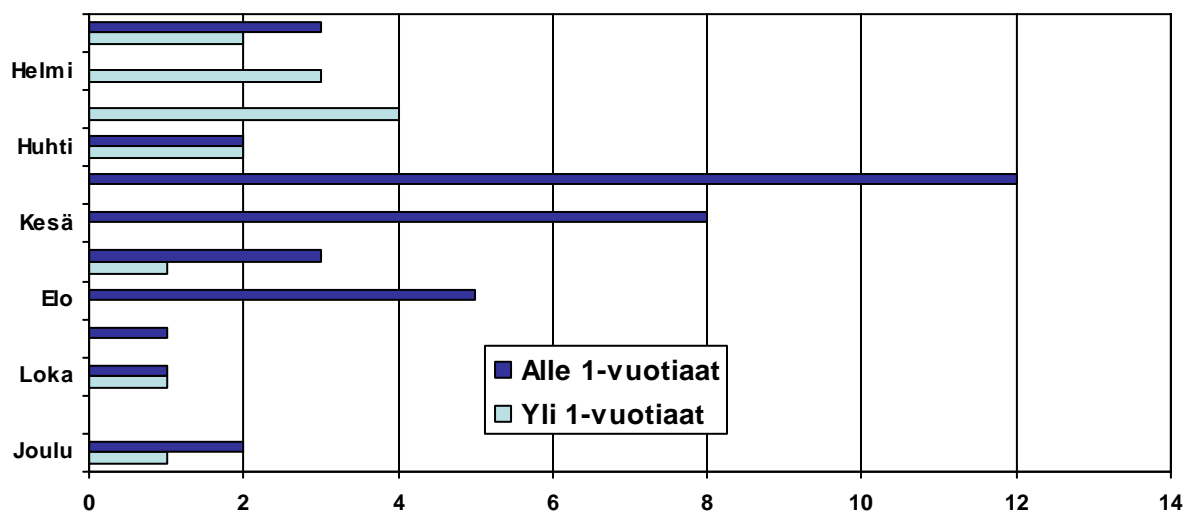

Kuva 3. Saimaannorppakannassa havaittu kuolleisuus kuoliniän ja kuolinsyyn perusteella jaoteltuna. (Lähde: Sipilä 2003).

Saimaalla havaittujen luonnollisista syistä kuolleiden norppien kuolinikäjakauma vastaa luontaisen norppakannan ikäjakaumaa (mm. McLaren 1958, Smith 1987) (kuva 3). Saimaalla on poikkeavan vähän nuoria, ei sukukypsiä norppia. Tämä ikärakenteen kuvaus on tehty ennen kuin ilmaston muutoksesta johtuva pesäolojen heikentyminen lisäsi merkittävästi kuuttikuolleisuutta. Keskimäärin norppakanta keskimäärin pysyy tasapainossa, jos n. 20 % syntyneistä kuuteista selviää sukukypsiksi ja kannassa ei ole ylimääräistä aikuiskuolleisuutta. Saimaalla jaksolla 1978–98 syntyneistä poikasista keskimäärin 23 % selvisi 5-vuotiaiksi ja jaksolla 1990 – 05 vastaava luku oli 21 % (Sipilä 2003, Ranta & Lundberg 2006). Saimaannorppakanta on säilynyt tehtyjen hoitotoimien ansiosta ja ilman niitä kanta olisi jatkuvasti pienentynyt. Keskeiset hoitotoimet ovat olleet:

1. Vuonna 1991 lopetettiin (lain muutoksella) Saimaan talvijuoksutukset. Vuosina 1982,-83,-88 ja -89, Saimaan talviaikaiset veden (jään) pinnan muutokset rikkoivat pesiä aiheuttaen keskimäärin 31 % pesäpoikaskuolleisuuden (Sipilä 2003). Yhdessä kalastuskuolleisuuden kanssa juoksutuksien aiheuttama kuolleisuus olisi ollut kohtalokasta norppakannalle (Ranta *ym.* 1996).

2. Vuodesta 1980 lähtien on vapaaehtoisin ja sopimuspohjaisin rajoituksin vähennetty verkkokalastusta saimaannorppien lisääntymisalueilla keväisin ajalla 15.4–30.6. Näillä alueilla syntyneillä poikasilla on ollut keskimäärin 10 % parempi mahdollisuus selviytyä 1-vuoden ikään kuin rajoitusalueiden ulkopuolisilla alueilla syntyneillä poikasilla. Ero on pieni, mutta on ollut toistaiseksi merkittävä. Tätä kannan hoidon osa-alueita ollaan voimakkaasti tehostamassa! Tällä voidaan kompensoida ilmaston lämpenemisestä johtuvia kuuttien pesäkuolemia.

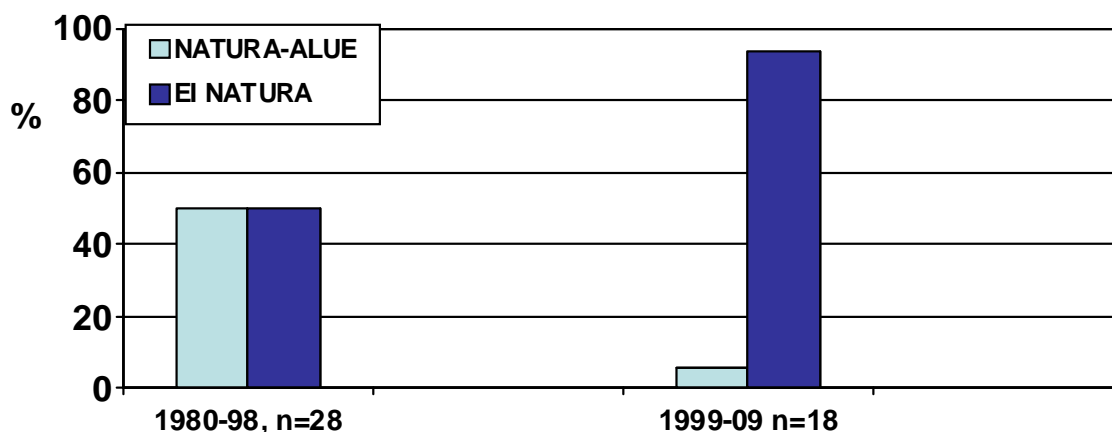
Kuva 4. Kalanpyydyksiin kuolleiden norppien kuolinkuukausien jakautuminen vuosina 2000–09.

Kuvassa esitetään tiedoksi 51 tapausta, joista kuolinkuukausi ja ikä tiedetään. Lisäksi on tiedossa seitsemän tapausta, joiden iästä tai kuolinkuukaudesta ei olla varmoja ja kaksi muuta yksilöä on hukkunut trooliin.

(Lähde: Sipilä & Kokkonen 2008, täydennettynä uusimmalla aineistolla).

3. Vuodesta 1999 lähtien Saimaan Natura-alueilla on kielletty suurin osa pyydystyypeistä, jotka ovat aikuisillekin norpille tappavia (kuva 5). Pieni, hitaasti lisääntyvä eläinkanta pienenee nopeasti, jos siitä poistetaan lisääntyviä naaraita (mm. Ranta & Lundberg 2006). Hoitotoimi on ollut tehokas, sillä on ehkäisty aikuiskuolleisuuden kasvu (kuva 5). Aiemmin ongelmana oli Natura-alueiden rajaus, joka ei kattanut riittävästi norppien liikkumisalueita. Suurin osa yli 30 kg painavien norppien kuolemista kalanpyydyksiin vuosina 1999–2008 tapahtuikin lähellä tämän rajoitusalueen rajaa. Tätä kannan hoitomuotoa tehostettiin keväällä 2009 laajentamalla pyydystyyppirajoitusalueita vastaamaan paremmin norppien elinaluetta. Ennen laajennusta pyydystyyppirajoituksen pinta-ala oli 1250 km² ja laajennuksen

jälkeen 1674 km². Laajennus tehtiin Maa- ja metsätalousministeriön 25.8.2008 asettaman Saimaannorppa ja kalastus – työryhmän esityksestä (Etelä-Savon TE-keskus 2008, maa- ja metsätalousministeriön asetus eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla, Annettu Helsingissä 1 päivänä huhtikuuta 2009).

Kuva 5. Saimaalla kalanpyydyksiin kuolleiden yli 30 kg painavien norppien jakautuminen pyydystyyppirajoitusalueelle (Natura-alueet) ja alueilla, joilla pyydystyyppien kieltä ei ole rajoitettu kalastuslain nojalla vuodesta 1999. Jaksolla 1980–98 havaittiin vuosittain keskimäärin 1,5 kalanpyydykseen kuollutta isoa norppaa, vastaava luku jaksolla 1999–09 oli 1,6. (Lähde: Sipilä & Kokkonen 2008, täydennettynä uusimmalla aineistolla).

4. Esiintymisalueiden ja erityisesti pesäpaikkojen turvaamiseksi on vaikutettu maankäyttöön useilla toimilla mm. kaavoitus, Natura 2000 – verkosto ja rantojensuojeluohjelma.

5. Ihmisiä on aktivoitu suojeluun tiedottamalla saimaannorppakannan tilasta ja elinvaatimuksista. Paikallisia asukkaita, kalastajia ja kesämökinomistajia osallistuu vapaaehtoisina jokakeväiseen pesä- ja poikaslaskentaan.

6. Seurantaa ja tutkimusta on pyritty suuntaamaan kannan hoidon tarpeen mukaan.

Saimaannorppakanta on täysin hoitotoimien varassa, ilman niitä kanta olisi jatkuvasti pienentynyt. Saimaan nykyinen ”luonnontila” ilman sovellettuja kalastusrajoituksia olisi norpalle sopimaton.

KALASTUKSESTA UHKATEKIJÄNÄ

Saimaalla keskeinen ongelma on nuorten norppien kalanpyydykskuolleisuus. Kannan on säilyttänyt hoitotoimet, joilla nuorten hylkeiden kuolleisuutta on vähennetty. Tällä on saatu syntyneistä poikasista hieman yli 20 % elämään sukukypsiksi, kun samanaikaisesti on ehkäisty aikuisten kalastuskuolleisuuden kasvu (Sipilä 2003, Ranta & Lundberg 2006).

Edelleen 2000-luvulla n. 60 % vieroitettujen alle yksivuotiaiden kuolinsyistä on ollut kalanpyydyks, n. 35 % tapauksessa ruhon pilaantumisen vuoksi kuolinsyytä ei ole saatu määritettyä ja vain n. 4 % nuorista norpista on kuollut muista – luontaisista syistä. Ainoa löydetty hoitotoimi, jolla saimaannorppakannassa nuorten hylkeiden kuolleisuutta voidaan vähentää, on edelleen vähentää kalanpyydykskuolleisuutta.

Saimaalla myös sattumatekijät uhkaavat pesimäalueita, joilla norppia on vain muutamasta muutamaan kymmeneen, ja synnyttäviä naaraita on vähän. On todennäköistä, että ilman kannan hoidon tehostamista

Pyhäselän ja Oriveden kaltainen ”autioituminen” uhkaa useaa lisääntymisaluetta Saimaalla (vrt. Taulukko 1 ja 2).

Saimaan ”naapurissa” Laatokalla norppien kalastuskuolleisuus ylittää kannan kestokyvyn. Havaittu kalanpyydyskuolleisuus 483 norppaa vuonna 2003, vastaa 10 – 16 % kannan koosta (Verevkin *ym.* 2006, Agafonova *ym.* 2007). Jatkuneen seurannan mukaan edelleen Etelä-Laatokalla kalanpyydyskuolleisuus on kasvanut vuosien 2003 – 2007 välillä n. 20 % (Verevkin *ym.* 2008). Uusimman selvityksen mukaan tapaturmaiset kuolemat vaikuttavat negatiivisesti 78 % maailman merinisäkäspopulaatioista. Pääosin tapaturmat johtuvat pyydyskuolleisuudesta (Schipper *ym.* 2008).

Saimaan käyttö ja kalastus muuttuvat jatkuvasti. Saimaannorpan osalta pienestä aineistosta näkyvät nk. heikot signaalit viittaavat seuraaviin muutoksiin.

1. Roskaantuminen. Muutaman viime vuoden aikana lähes vuosittain löydetään hylättyyn tai muutoin kadonneeseen verkkoon kuollut norppa. Osin kyse lienee ollut luvattomasta kalastuksesta, osin kadonneista verkoista.
2. Kaikki saimaannorpan elinalueet on kaavoitettu ja rantarakennusten määrä kasvaa jatkuvasti. Lähes kaikki tietoon tulleet kalaverkoihin hukkuneet norpat ovat menehtyneet kotitarve- ja harrastajakalastajien verkoihin. Avovesiaikaan norpat liikkuvat myös asutuilla rannoilla. Todennäköisesti kasvava loma-asuntomäärä kasvattaa harrastajakalastajien määrää.
3. Aiemmin 1980- ja 1990-luvuilla erittäin harvoin tavattiin 2-5 vuotiaita kuolleita norppia. Näiden osalta näyttäisi haitallinen kalanpyydys olevan talviverkko (vrt. kuva 4.) 2000 -luvulla lähes kaikki hukkumiset ovat tapahtuneet hieman pyydystyyppirajoitusalueen ulkopuolella (kuva 5).
4. Saimaalla on kerrottu tapauksista, joissa norppa on tarrautunut täkyraksiin. Koukun tarttuminen norpan suuhun näännyttää eläimen, mutta yhtään ko. syystä kuollutta norppaa ei ole Saimaalla löydetty. Turkissa on todettu munkkihylkeen kuolleen uistimeen (pyydystyyppi - lure) (Güclüsoy 2008). Useampia nk. lohikoukkuun ja iskukoukkuun kuolleita norppia on Saimaalla tavattu.

ILMASTON LÄMPENEMISEN AIHEUTTAMASTA HAITASTA NORPPAKANNALLE

Ilmaston lämpeneminen lyhentää Saimaan jääpeitteen kestoa ja heikentää ja jopa estää pesintään sopivien pysyvien rantakinosten muodostumista. Saimaalla pesintään hyvin sopivina talvina synnytys- ja pesäpoikaskuolleisuus on ollut n. 8 % syntyneistä (Sipilä 2003). Keväällä 2006 kuuttien synnytys- ja pesäkuolleisuudeksi arvioitiin n. 31 %, keväällä 2007 n. 27 %, keväällä 2008 n. 10 % ja keväällä 2009n. 14 %. Ilmaston muuttumisen voimistuminen tulevaisuudessa heikentämään norppien pesintäoloja ja lisää pesäkuolleisuutta. Ilmaston lämpenemisen vaikutukset yhdessä nykytasaisen kalanpyydyskuolleisuuden kanssa ylittää saimaannorppakannan kestokyvyn ja ilman nykyistä tehokkaampia kannan hoitotoimia johtaa kannan romahtamiseen ja lopulta sukupuuttoon (Ranta *ym.* 1996, Sipilä *ym.* 2007).

Sinällään terve norppakanta ilman muuta ylimääräistä kuolleisuutta kestää jopa 30 % kuolleisuuden ikäluokassa alle 1-vuotiaat. Lumen puutteen aiheuttama n. 30 % pesäpoikaskuolleisuus vastaa Saimaalla tilannetta 1980-luvulla, jolloin sekä kalanpyydyskuolleisuus, että Saimaan talvijuoksutukset ja luontaiset vedenpinnan muutokset yhdessä aiheuttivat liiallista kuuttien kuolleisuutta.

Saimaalla on jo nyt kolme liki peräkkäistä erittäin pientä nuorten norppien ikäluokkaa. Kun ne n. 5 vuoden ikäisinä saavuttavat sukukypsyuden niin tuolloin erittäin todennäköisesti kannasta luontaisesti poistuu enemmän synnyttävämpiä naaraita, kuin siihen nuorista kypsyy. Tästä odotetaan seuraavan notkahdus synnytysten määrässä. Perättäiset huonot lisääntymisvuodet ovat erittäin vaarallisia hyvin pienelle norppapopulaatiolle. Enää ei pystytä ehkäisemään odotettua syntyvyyden laskua; ennen sen tapahtumista olisi tärkeää saada Saimaalla nyt syntyvät ikäluokat säilymään mahdollisimman isoina, jotta niistä reilusti yli 20 % selviäisi sukukypsiksi. Tämä korjaisi kannan tilannetta 2010-luvun puoliväissä.

Itämerellä talvi 2008 oli ennätysellisen jäätön. Riianlahdella, Suomenlahdella ja Saaristomerellä norpan lisääntyminen epäonnistui todennäköisesti kokonaan jään puutteen vuoksi. Laatokalla pesimäalueista 60 – 80

% oli jäättömiä. Saimaalla leudot talvet ovat aiheuttaneet maksimissaan n. 30 % pesäpoikaskuolleisuuden ja talvella 2008 pesäkuolleisuus Saimaalla oli n. 10 %. Ilmaston lämpenemiseltä Saimaalla norppaa ilmeisemmin suojaa elinalue: Saimaan on vesimassaltaan suhteellisen pieni ja jäätyy Itämeren ja Laatokkaa aiemmin. Saimaan pienet selkävedet jäätyvät kokonaan ja myrskyt eivät yleensä riko pesimäjäitä. Itämerellä ja Laatokalla myrskyt voivat rikkoa pesintäjäitä lisääntymiseen sopimattomiksi pieniksi jäälautoiksi.

Lajit ja ilmastonmuutosraportissa IUCN (2009) nimesi Jäämeren norpan yhdeksi lajiksi, joka nopeimmin kärsii ilmaston muutoksen vaikutuksista. mm. Huippuvuorilla vuosina 2006 ja 2007 norppien lisääntyminen epäonnistui suurella osaa pesimäaluetta jäänpuutteen vuoksi.

Saimaannorppakanta on ollut eriytyneenä n. 9000 vuotta ja selvinnyt nk. Atlanttisen lämpökauden ylitse (n. 6800 – 5 500 vuotta sitten). Tuolloin tn. satoina talvina Saimaalla oli avojääsynnytyksiä, mutta ei kalanpyydyskuolleisuutta. Atlanttisella lämpökaudella norppakanta oli todennäköisesti paljon nykyistä suurempi. Pitkästä lämpökäudesta selviytyminen viitanee jonkinasteiseen sopeutumiseen nykyistä lyhyempiin jäätalviin.

Lähteet:

Agafonova, E.V., Verevkin, M.V., Sagitov, R.A., Sipilä, T., Sokolovskaya, M., V. & Shahnazarovas, V.U. 2007: Кольчатая нерпа в Ладожском озере и на островах Валаамского архипелага. Baltic Fund for Nature, State University of St. Petersburg & Metsähallitus, Vammalan kirjapaino, 61 pp. In Russian with Summary in English The Ringed Seal in Lake Ladoga and the Valaam Archipelago).

Anon. 1966: Saimaa seal. – In: Simon, N. (ed.) Red Data Book, Vol. 1. Mammalia. IUCN, Lausanne.

Anon. 2008: Saimaannorpan suojelun strategia 2009–11.

<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsojelu/Lajitjaluontotyypit/Uhanalaisetelaimet/Saimaannorppa>.

Etelä-Savon TE-keskus. 2008: Saimaannorppa ja kalastustyöryhmän raportti. – Etelä-Savon TE-keskuksen raportteja 7/2008, 11s. + liitt.

http://www.mmm.fi/attachments/mmm/uutiset/5DtoWk9Cg/Saimaannorppa_ja_kalastus_tyoryhman_raportti.pdf

Güclüsoy, H. 2008: Damage by monk seals to gear of the artisanal fishery in the Foca Monk Seal Pilot Conservation Area, Turkey. - Fisheries Research 90 (2008) 70–77

Hyvärinen, H. & Sipilä, T. 1983: Saimaanhylje häviää? - Tiede 2000 Vol. 3, 6:26–32.

ICES. 2008. Report of the Working Group on Marine Mammal Ecology (WGMME), February 25–29 2008, St. Andrews, UK. ICES CM 2008/ACOM:44. 86 pp.

IUCN 2009: Species and climate change. - Species Survival Commission report 2009, IUCN, 46 pp.

<http://cms.iucn.org/?4292/Species-on-climate-change-hit-list-named>

Jüssi, M. Dmitrieva, L., Härkönen, T., Jüssi, I., Sipilä, T. & Verevkin, M. 2007: Distribution and breeding success of European land-locked seal populations in warming winters. – In: Abstract. 17th Bien. Conf.on the Bio. of Mar. Mam. Nov. 29 – Dec. 3 2007. Cape Town, South-Africa.

Järvinen, O. & Miettinen, K. 1996: Sammuuko suuri suku? Luonnon puolustamisen biologiaa. 256 sivua

Kokko, H., Lindström, J., Ranta, E., Sipilä, T. & Koskela, J. 1998: Estimating the demographic effective population size of the Saimaa ringed seal (*Phoca hispida saimensis* Norq.) - Animal Conservation (1998) 1:47-54.

Kokko, H., Helle, E., Lindström, J., Ranta, E., Sipilä, T. & Courchamp, F. 1999: Backcasting population sizes of ringed and grey seals in the Baltic and Lake Saimaa during the 20th century. - Ann. Zool. Fennici 36:65-73.

Koivisto, I. & Paasikunnas, Y. 1971: Julkaisematon kenttämuistio saimaanhyljetutkimuksista vuosilta 1966- 71.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla, Annettu Helsingissä 1 päivänä huhtikuuta 2009. http://www.mmm.fi/attachments/5FHXT8Ya9/Norppa_asetus_090401.doc

- Lavigne, D. M & Kovacks; K. M. 1988: Harp & Hoods – Ice breeding seals of the Northwest Atlantic. – Univ. of Waterloo Press, Ontario, Canada. 174 pp.
- McLaren, I. A. 1958. The Biology of the Ringed Seal (*Phoca hispida* Schreber) in the Eastern Canadian Arctic. - Fish. Res. Board Canada, Bull. 118, 97 pp.
- Ranta, E., Lindström, J. & Kokko, H. 1996. Ecological Risk Analysis: The Case of the Saimaa Ringed Seal. - *Ambio* 25, 5:363- 365
- Ranta E. & Lundberg P. 2006: The Saimaa Ringed Seal: Demography, population dynamics and conservation. – Metsähallituksen tilaama evaluaatioreportti saimaannorppakannan nykytilasta ja suojelusta Lundin ja Helsingin yliopiston asiantuntijoilta (Theoretical Ecology Unit. Univ. of Lund & Integrative Ecology Unit Univ. of Helsinki), 8 pp. Julkaisematon.
- Rautio, A., Niemi, M., Kunnasranta, M., Holopainen, I., & Hyvärinen, H. 2009: Vocal repertoire of the Saimaa ringed seal (*Phoca hispida saimensis*) during the breeding season. *Marine Mammal Science*, Vol. 25, No 4, 920-930.
- Schipper, J., Chanson, J., Chiozza, S.F., Cox, N.A., Hoffmann, M., Katariya, V., Lamoreux, J., Rodrigues, A.S.L., Stuart, S.N., Temple, H.J., Baillie, J., Boitani, L., Lacher Jr, T.E., Mittermeier, R.A., Smith, A.T., Absolon, D., Aguiar, J.M., Amori, G., Bakkour, N., Baldi, R., Berridge, R.J., Bielby, J., Black, P.A., Blanc, J., Brooks, T.M., Burton, J.A., Butynski, T.M., Catullo, G., Chapman, R., Cokeliss, Z., Collen, B., Conroy, J., Cooke, J.G., da Fonseca, G.A.B., Derocher, A. E., Dublin, H.T., Duckworth, J.W., Emmons, L., Emslie, R.h., Festa-Bianchet, M., Foster, M., Foster, S., Garshelis, D.L., Gates, C., Gimenez-Dixon, M., Gonzalez, S., Gonzalez-Maya, J.F., Good, T.J., Hammerson, G., Hammond, P.S., Happold, D., Happold, M., Hare, J., Harris, R.B., Clare E. Hawkins, 49,50 Mandy Haywood, 51 Lawrence R. Heaney, 52 Simon Hedges, Helgen, K.M., Hilton-Taylor, C., Hussain, S.A., Ishii, N., Jefferson, T.A., Jenkins, R.K.p., Johnston, C.H., Keith, M., Kingdon, J., Knox, D.J., Kovacs, K.M., Langhammer, P., Leus, K., Lewison, R., Lichtenstein, C., Lowry, L.F., Macavoy, Z., Mace, G.M., Mallon, D.P., Masi, M., McKnight, M.W., Medellín, R.A., Medici, P., Mills, G., Moehlman, P.D., Molur, S., Mora, A., Nowell, K., Oates, J.F., Olech, W., Oliver, W.R.L., Oprea, M., Patterson, B.D., Perrin, W.F., Polidoro, B.A., Pollock, C., Powel, A., Protas, Y., Racey, P., Ragle, J., Ramani, P., Rathbun, G., Reeves, R.R., Reilly, S.B. Reynolds, J.E., Rondinini, C., Rosell-Ambal, R.G., Rulli, M., Rylands, A.B., Savini, S., Schank, C.J., Sechrest, W., Self-Sullivan, C., Shoemaker, A., Sillero-Zubiri, C., De Silva, N., Smith, D.E., Srinivasulu, C., Stephenson, P.J., van Strien, N., Talukdar, B.K., Taylor, B.L., Timmins, R., Tirira, D.G., Tognelli, M.F., Tsytsulina, K., Veiga L.M., Vié, J.C., Williamson, E.A., Wyatt, S.A., Xie, Y. & Young B.E. 2008: - The Status of the World's Land and Marine Mammals: Diversity, Threat, and Knowledge. - *Science* vol. 322, 10; 225-230.
- Smith, T.G. 1987. The ringed seal, *Phoca hispida*, of the Canadian Western Arctic. - *Can. Bull. Fish. Aqu. Sci.* 216:81pp.
- Sipilä, Tero. 1991: Saimaanhyljealueiden suojelutavoitteet. - Maailman Luonnon Säätiön WWF Suomen Rahaston Raportteja Nro 5. 82 pp. Liit.
- Sipilä, T. 2003. Conservation biology of Saimaa ringed seal (*Phoca hispida saimensis*) with reference to other European seal populations. - Department of Ecology and Systematics, Division of Population Biology, University of Helsinki, Finland 40.pp (+ 7 app.) <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/mat/ekolo/vk/sipila/>
- Sipilä, T., Helle, E. & Hyvärinen, H. 1990: Distribution, population size and reproductivity of the Saimaa ringed seal (*Phoca hispida saimensis*, Nordq.) in Finland, 1980-84. - *Finnish Game res.* 47:3-10
- Sipilä, T. & Hyvärinen, H. 1998: Status and Biology of Saimaa (*Phoca hispida saimensis*) and Ladoga (*Phoca hispida ladogensis*) ringed seals.- In: M-P Heide-Jørgensen, M-P. & Lydersen, C. (eds.) Ringed seals in the North Atlantic. NAMMCO Scientific Publications, Volume 1:83-99.
- Sipilä, T. & Koskela, J. 2003. Pristine population size of Saimaa ringed seal. - Abstract. 15th Bien. Conf. on the Bio. of Mar. mam.. Dec. 14 – Dec. 19 2003. Greensboro, NC, USA: p. 151.

Sipilä, T., Koskela, J.T. & Kokkonen, T.S., 2005. Spatial differences in the changes of population size of the Saimaa ringed seal. - In: Symposium on Biology and Management of Seals in the Baltic Area, E. Helle, O. Stenman & M. Wikman (eds.). Kala- ja riistaraportteja 346:38-40.

Sipilä, T., Koskela, J. T. & Kokkonen, T. S.2007: Global warming - Serious threat to Saimaa ringed seal population. - In: Abstract. 17th Bien. Conf.on the Bio. of Mar. Mam. Nov. 29 – Dec. 3 2007. Cape Town, South-Africa.

Sipilä, T. & Kokkonen, T. 2008: Saimaannorppakannan tila vuonna 2007. Ilmaston muutoksen vaikutus sekä sen aiheuttaman haitan kompensoinnista. Metsähallitus, Etelä- Suomen Luontopalvelut, julkaisematon asiak. nro 657/41/2008.17 s.

Viljanen, M & Niemi, M. 2009: Joensuun yliopiston kirjallinen lausunto saimaannorpan kuutien elinpiireistä kalastusrajoitusten laadintaan. – Julkaisematon asiakirja.

Verevkin, M., Medvedev, N. & Sipilä, T. 2006. Bycatch mortality of the Ladoga Ringed Seal. – Bycatch communication network newsletter, Issue 3, November 2006, 3-4 p.

Verevkin, M.V., Trukhanova, I.S. & Sipilä, T. 2008: The relationship of seals and fisheries in the Leningrad Region. – Marine Mammals of the Holarctic 2008, Collection of Scientific Papers, Marine Mammal Council (Russia): 562-565.

Liite 2 Sopimusmalli

KALASTUKSEN RAJOITUSSOPIMUS SAIMAANNORPAN POIKASTEN SUOJELEMISEKSI

No. **XXX**

Saapunut:

Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut
Akselinkatu 8
57130 SAVONLINNA
Puh. 0205 64 100

Vieroitusikäiset saimaannorpan poikaset liikkuvat jo useiden kilometrien päässä syntymäpaikastaan. Kalapyydydkuolemien ehkäisy on tehokkain tapa hoitaa saimaannorppakantaa. Siksi keväisestä verkkokalastuksesta pidättäytyminen on tavoitteena koko saimaannorpan elinalueella.

Saimaannorpan suojelemiseksi karttaliitteenä olevan vesialueen haltija

XXX osakaskunta XXX

on sopinut Metsähallituksen kanssa kalastuksen rajoittamisesta seuraavasti:

Tällä sopimuksella karttaliitteessä esitetyllä **XXX** hehtaarin alueella on vuosittain ajalla 15.4.–30.6. kielletty verkkokalastus ja kalatäkyinen koukkukalastus (lohisiima, iskukoukku) sekä isorysän käyttö. Samoin rajoitusaikana tulee alueella olevissa katiskoissa ja rysissä olla liitepiirroksen (liite 2.) mukaiset rajoittimet ehkäisemässä norpan poikasten hukkuminen niihin. Muu kalastus tänä aikana, mm. nuottaus, on rajoitusalueella sallittu.

Rajoitusajaksi osakaskunta antaa oikeuden rajoitusmääräysten valvontaan Metsähallituksen valvontaa suorittavalle henkilökunnalle, joka ilmoittaa havaitsemistaan kalastusrajoituksen rikkomuksista vesialueen haltijan edustajille. Metsähallituksen edellä esitetty henkilökunta suorittaa valvontaa sille laissa asetettujen toimivaltuuksien puitteissa. Osakaskunta velvoittaa valtuuttamansa henkilön valvomaan tämän sopimuksen mukaisten rajoitusmääräysten noudattamista ja ilmoittamaan havaitsemistaan rikkomuksista Metsähallitukselle.

Osakaskunta sitoutuu tiedottamaan myymiensä kalastuslupien ostajille tämän sopimuksen mukaisista rajoitusmääräyksistä.

Osakaskunta on velvollinen ilmoittamaan kirjallisesti Metsähallitukselle vuosittain maaliskuun loppuun mennessä voimassa olevissa yhteystiedoissa, yhteyshenkilöissä sekä muissa sopimusaluetta ja osakaskuntaa koskevissa tiedoissa mahdollisesti tapahtuneet muutokset.

Tämän sopimuksen nojalla Metsähallitus korvaa kalastuksen rajoituksesta kalaveden haltijalle

vuosittain heinäkuun ensimmäiseen päivään mennessä **XXX,-** euroa.

Osakaskunnalle tämän sopimuksen nojalla maksettavan korvauksen määrä on kiinteä viiden ensimmäisen vuoden ajan sopimuksen alkamisesta lukien. Tämän jälkeen osapuolet voivat tarkistaa maksettavan korvauksen määrää keskinäisin neuvotteluin.

Tämä sopimus on voimassa toistaiseksi. Sopimusosapuolilla on oikeus irtisanoa tämä sopimus päättyväksi kolmen (3) kuukauden kuluttua irtisanomispäivästä. Irtisanominen on tehtävä kirjallisesti viimeistään kolme (3) kalenterikuukautta ennen sopimuksessa kulloinkin määritellyn vuosittaisen kalastuksenrajoitusajan alkamista.

Ollakseen päteviä, sopimukseen tehtävät muutokset tulee tehdä kirjallisina ja kummankin osapuolen allekirjoituksella vahvistettuna. Sopimusmuutokset liitetään sopimukseen ja muutoksesta tulee tehdä merkintä tähän alkuperäiskappaleeseen.

Sopimus ja sen mukainen maksuvelvollisuus raukeaa automaattisesti sopimuksen kohteena olevan vesialueen omistajanvaihdostilanteessa.

Sopimus astuu voimaan, kun molemmat osapuolet ovat sen allekirjoittaneet.

Sopimusta on tehty kaksi (2) samasanaista kappaletta, yksi kummallekin sopijaosapuolelle.

Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalveluiden puolesta

Tero Sipilä

Osakaskunnan puolesta

Hoitokunnan puheenjohtaja

_____ päivänä _____ kuuta v. 20

Paikka

Yhteyshenkilö:

Osoite:

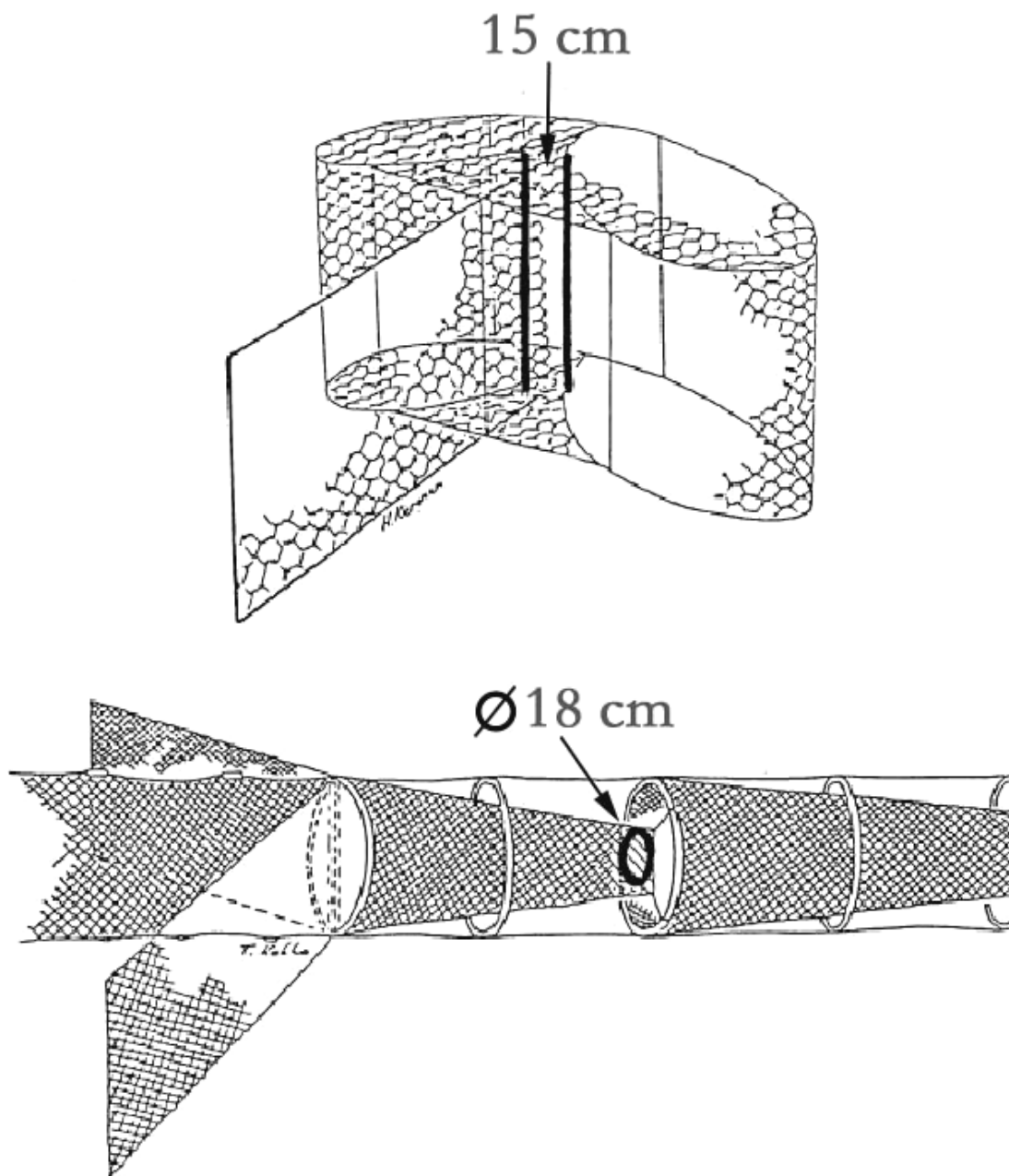
Puh.:

Sähköpostiosoite:

Pankkiyhteystiedot:

SOPIMUSLIITE 2

Katiskoissa ja rysissä tulee olla oheisten kuvien mukaiset nielurajoittimet tai pyydysten nielun tulee olla muuten niin vankkarakenteinen, esim. kaksoisnielurakenne, että norppa ei kykene levittämään nielua yli kuvissa esitettyjen rajojen.

KALASTUKSEN RAJOITUSSOPIMUKSEN LIITE 3

Me allekirjoittaneet sovimme, että sopimuksessa mainitusta isorysäkiellosta huolimatta alueella saa kalastaa Maa- ja metsätalousministeriön 1.4.2009 antaman asetuksen sallimalla isorysällä.

Asetuksen 3 §:n viidennen kohdan mukaan on kielletty päältä avoin isorysä ja muu isorysää vastaava seisova pyydys, jonka solmuväli on yli 55 millimetriä, sekä sellainen isorysä, joka ei ole päältä avoin.

Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalveluiden puolesta

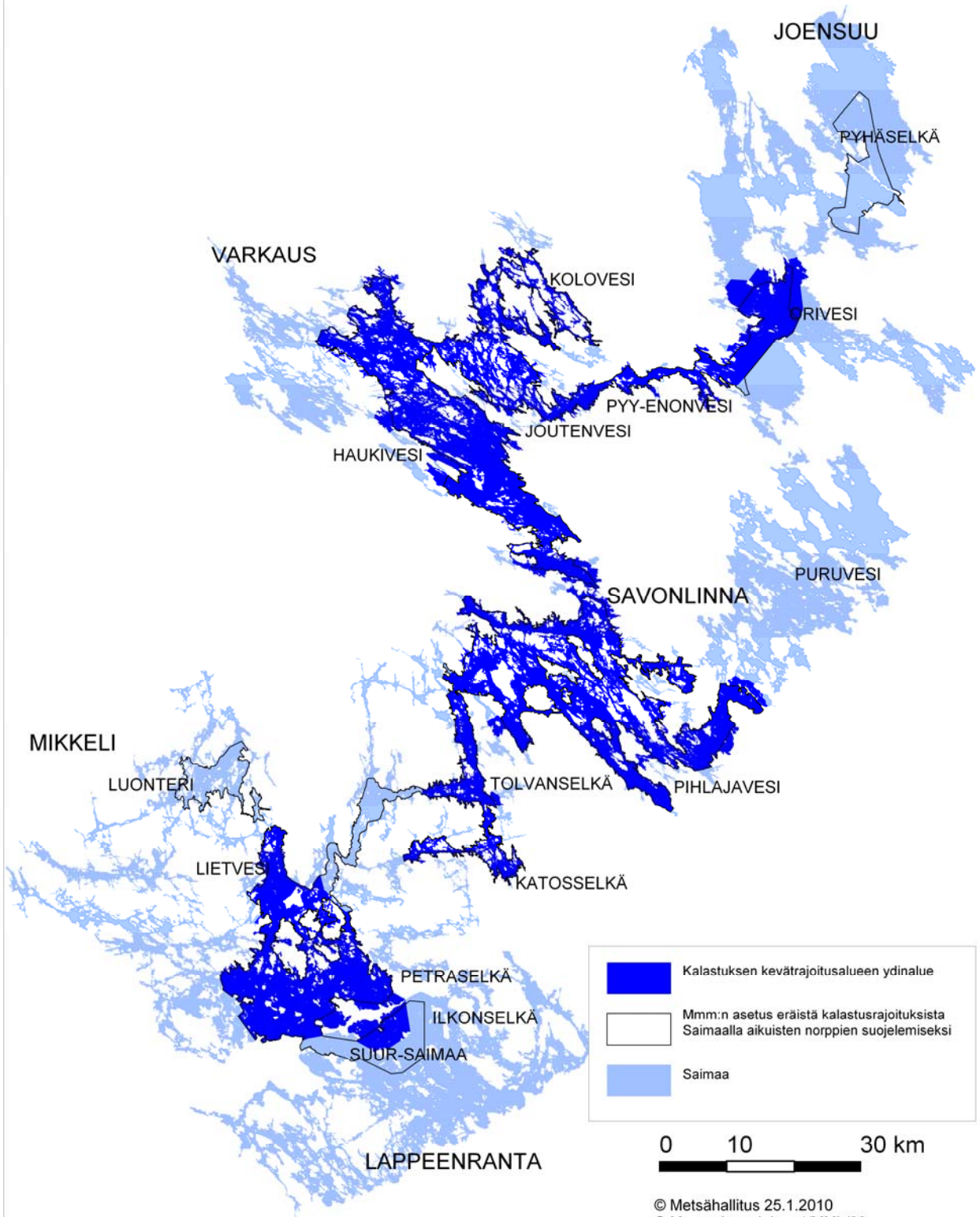
Tero Sipilä

Osakaskunnan puolesta

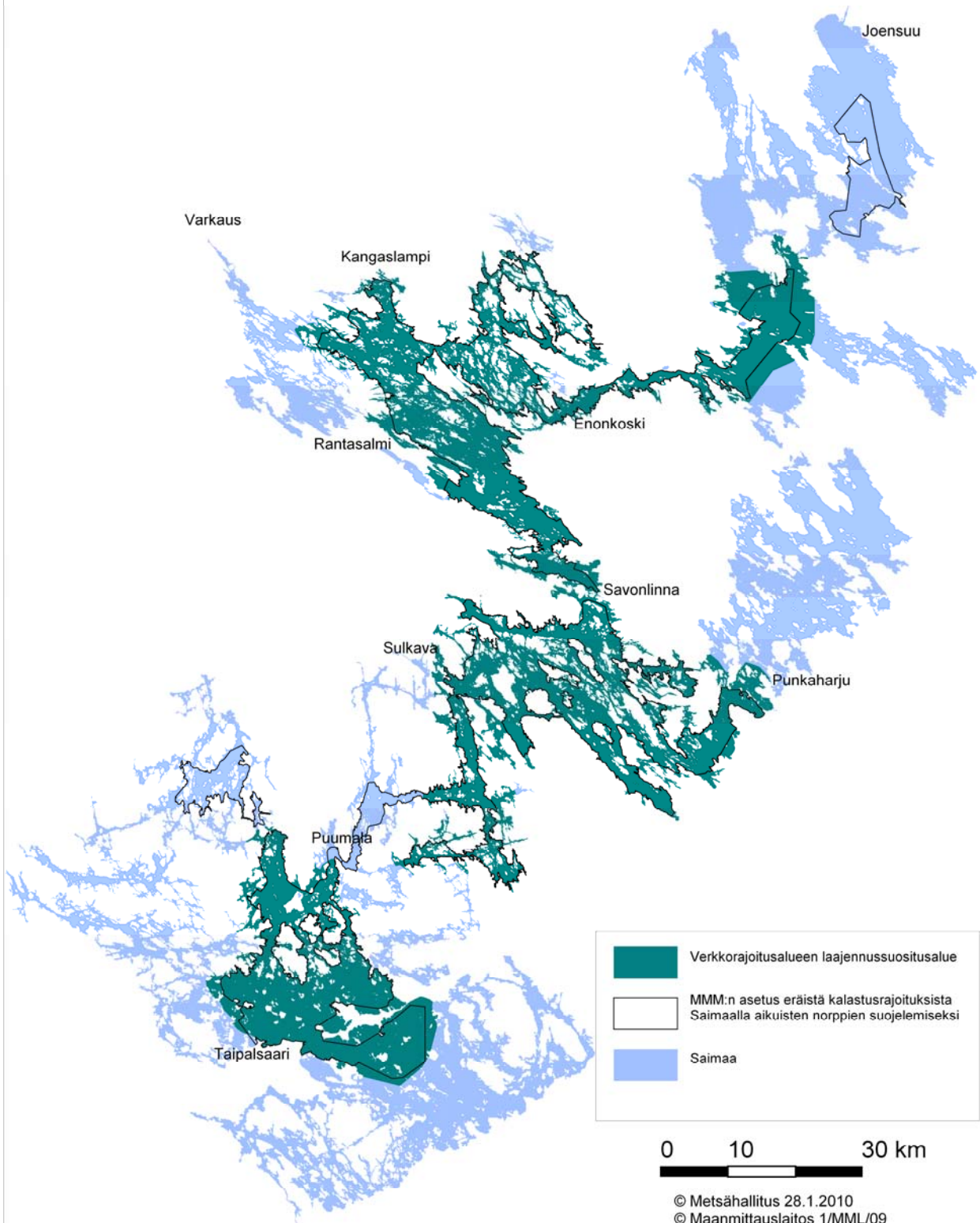
Hoitokunnan puheenjohtaja

_____ päivänä _____ kuuta v. 20

LIITE 3 KALASTUKSEN KEVÄTRAJOITUSALUEEN YDINALUE

LIITE 4 KALASTUKSEN KEVÄTRAJOITUSALUEEN LAAJENTAMISSUOSITUS

Maa- ja metsätalousministeriön asetus

eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla

Annettu Helsingissä 1 päivänä huhtikuuta 2009

Maa- ja metsätalousministeriö on päättänyt 16 päivänä huhtikuuta 1982 annetun kalastuslain (286/1982) 37 §:n 3 momentin nojalla, sellaisena kuin se on laissa 526/1996:

1 §

Soveltamisala

Tällä asetuksella kielletään eräiden pyydysten ja kalastustapojen käyttö saimaanhylkeen elinolosuhteiden ja lisääntymisen turvaamiseksi sen keskeisillä elinalueilla toukokuun 2009 alusta huhtikuun 2014 loppuun.

2 §

Saimaanhylkeen keskeiset elinalueet

Saimaanhylkeen keskeisiä elinalueita Saimaalla ovat liitteenä oleviin karttapiirroksiin merkityt seuraavat vesialueet tai vesialueen osat:

- 1) Pyhäselän saaristo, liite 1;
- 2) Oriveden saaristot, liite 2;
- 3) Joutenvesi - Kolovesi - Pyyvesi, liite 3;
- 4) Haukivesi pohjoinen, liite 4;
- 5) Haukivesi eteläinen, liite 5;
- 6) Pihlajavesi läntinen, liite 6;
- 7) Pihlajavesi itäinen, liite 7;
- 8) Tolvanselkä - Katosselkä, liite 8;
- 9) Luonteri - Lietvesi, liite 9;
- 10) Lietvesi - Petranselkä - Suur-Saimaa, liite 10.

Saimaanhylkeen keskeisiksi elinalueiksi ei kuitenkaan katsota 1 momentissa tarkoitettul-

la alueella sijaitsevista saarissa olevia sisäjärviä ja lampia.

3 §

Kielletyt pyydykset

Seuraavien pyydysten ja pyyntitapojen käyttö on kielletty 2 §:ssä tarkoitetuilla alueilla:

- 1) pitkäsiima ja muu koukkupyydys, jossa käytetään syöttinä kalaa tai kalanpalaa;
- 2) verkko, jonka liina tai riimu on tehty monisäikeisestä langasta (multifiililanka);
- 3) solmuväliltään alle 60 millimetrin verkko, jonka liina tai riimu on tehty 0,17 millimetriä paksummasta yksisäikeisestä langasta (monofiililanka);
- 4) solmuväliltään 60 millimetrin tai sitä suurempi verkko, jonka liina tai riimu on tehty 0,20 millimetriä paksummasta yksisäikeisestä langasta;
- 5) päältä avoin isorysä ja muu isorysää vastaava seisova pyydys, jonka solmuväli on yli 55 millimetriä, sekä sellainen isorysä, joka ei ole päältä avoin.

Pyydyksiä ja pyyntitapoja koskevat 1 momentissa säädetyt rajoitukset eivät koske onkimista, pilkkimistä ja uistelua, vaikka niitä harjoitettaisiin kalasyöttiä käyttäen, eivätkä pyyntiä katiskalla, merralla tai sellaisella ryssällä, joka aitaverkkoineen on enintään kuu-

4 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 2009 ja on voimassa 30 päivään huhtikuuta 2014.

Helsingissä 1 päivänä huhtikuuta 2009

Edellä 3 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetty kielto koskee kalastuslain (286/1982) 6 a §:ssä tarkoitettuja ammattikalastajia vasta 1 päivästä toukokuuta 2011. Mainittuun päivään asti he saavat käyttää solmuväliltään alle 60 millimetrin verkkoja, joiden liina tai riimu on tehty enintään 0,20 millimetrin vahuisesta yksisäikeisestä langasta.

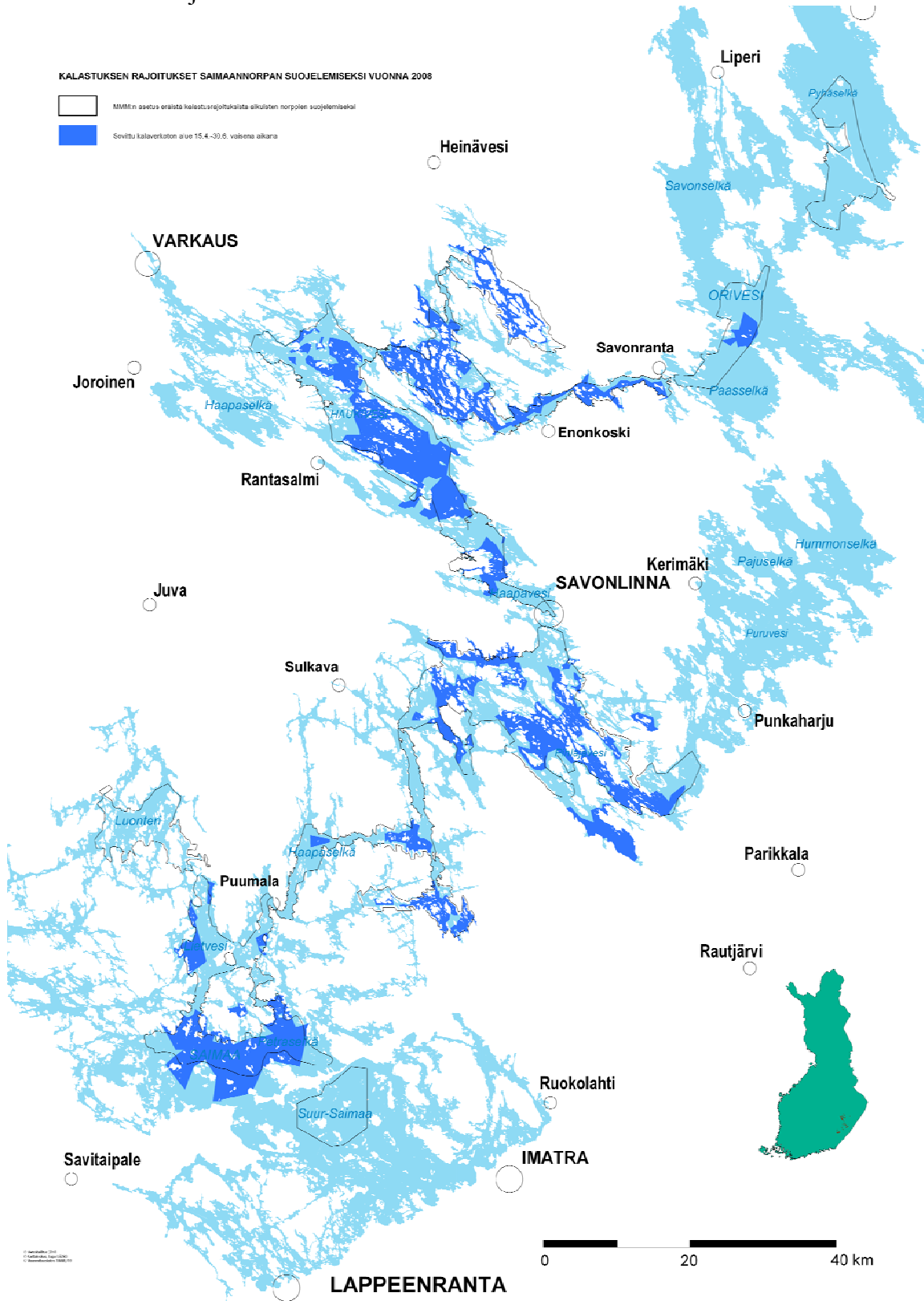
Maa- ja metsätalousministeri *Sirkka-Liisa Anttila*

Ylitarkastaja Roni Selén

Liite 6 Kalastusrajoitukset vuonna 2008

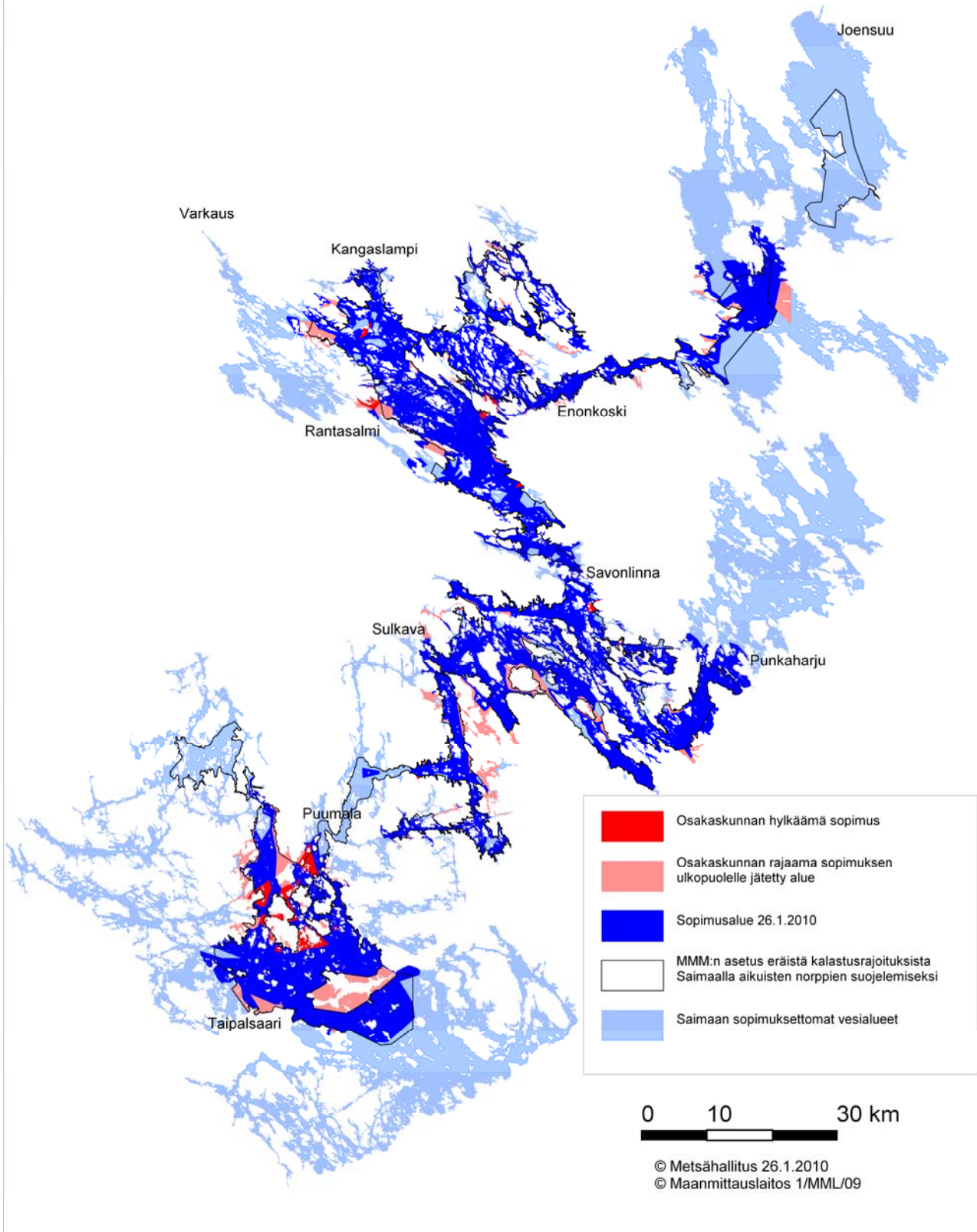
KALASTUKSEN RAJOITUKSET SAIMAANNORPPAN SUOJELEMISEKSI VUONNA 2008

- MMT:n osuus eräistä kalastusrajoituksista sikusten norppien suojelemiseksi
- Sovittu kalaveroton alue 15.4.-30.6. väleksi aikana

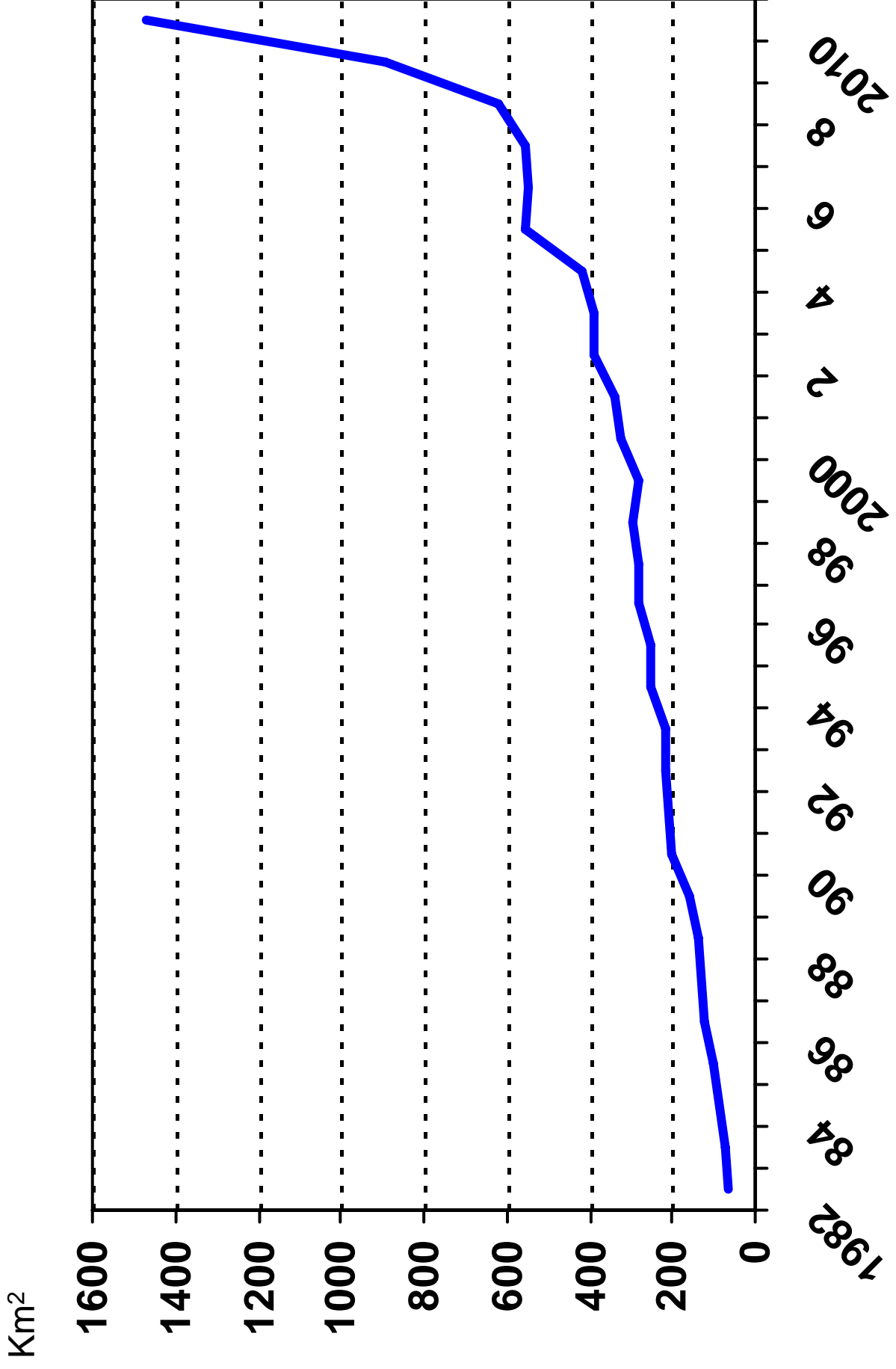

© KarttaNetti 2008
© KarttaNetti 2008
© KarttaNetti 2008

LIITE 7. SOPIMUSALUE 26.1.2010

LIITE 8 SOPIMUSALUEEN KEHITTYMINEN VUOSINA 1980-2010
(14.1.2010)

MMM:n vuonna 2010 julkaisemat työryhmämuistiot

2010:1 Kalastuslain kokonaisuudistuksen työryhmän välimietintö
ISBN 978-952-453-532-8 (Painettu)
ISBN 978-952-453-533-5 (Verkkojulkaisu)

ISBN 978-952-453-542-7 (Painettu)
ISBN 978-952-453-543-4 (Verkkajulkaisu)
ISSN 0781-6723 (Painettu)
ISSN 1797-4011 (Verkkajulkaisu)